

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

JAR jako regionální hegemon
Richard Kubasta

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy - britská a americká studia

Bakalářská práce

JAR jako regionální hegemon

Richard Kubasta

Vedoucí práce:

PhDr. Linda Piknerová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Tato práce vznikla za přispění PhDr. Lindy Piknerové, Ph.D. Velmi paní doktorce děkuji za její cenné rady, trpělivost a čas, který mi jako vedoucí práce věnovala.

OBSAH

1. ÚVOD	8
2. CHARAKTERISTIKA REGIONÁLNÍHO HEGEMONA	12
2.1. Charakteristika regionu	12
2.2. Region jižní Afriky	12
2.3. Teorie regionálního hegemona	13
2.4. Materiální zdroje	15
2.5. Nemateriální zdroje	16
2.5.1. Postavení v mezinárodních institucích a geografická poloha	17
3. MOCENSKÉ POSTAVENÍ JAR V OBDOBÍ APARTHEIDU	19
3.1. Apartheid a obyvatelé JAR.....	19
3.2. Vyhlášení republiky a sousedé	21
3.3. Hospodářská politika	22
3.3.1. JAR a Spojené státy americké.....	23
3.3.2. JAR a Velká Británie	23
3.3.3. Regionální spolupráce - Jihoafrická celní unie	24
3.4. Vojenská politika.....	25
3.5. Výhodná strategická poloha	26
3.6. Ekonomická pomoc jako nástroj diplomacie	27
3.7. Détente v jižní Africe	29
3.8. Ekonomické vztahy se sousedními státy v osmdesátých letech.....	30
3.9. Období destabilizace a pád apartheidu	32
4. MOCENSKÉ POSTAVENÍ PO PÁDU APARTHEIDU	35
4.1. Přejít k demokracii	35
4.2. Zahraniční politika.....	36
4.3. Hospodářství a armáda	38
4.4. JAR a regionální organizace.....	40
4.4.1. Jihoafrické rozvojové společenství	40
4.4.2. Jihoafrická měnová unie po roce 1994	42
4.4.3. Africká unie a Nové partnerství pro africký rozvoj	43
4.5. JAR jako stabilizátor bezpečnosti	44

4.6. Africká renesance	45
4.7. JAR a světová společenství	46
4.7.1. IBSA.....	46
4.7.2 BRICS	47
5. ZÁVĚR.....	49
6. SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ.....	54
6.1. Literatura	54
6.2. Internetové zdroje	57
7. RESUMÉ	60

Seznam zkratek

ANC	<i>African National Congress</i> - Africký národní kongres
ASF	<i>African Standby Force</i> - Africké rezervní síly
AU	<i>African Union</i> - Africká unie
BRICS	Uskupení Brazílie, Ruska, Indie, Číny a Jihoafrické republiky
BLNS	Botswana, Lesotho, Namibie, Svazijsko
CMA	<i>Common Monetary Area</i> - Společná měnová unie
CONSAS	<i>Constellation of Southern African States</i> - Konstelance jihoafrických států
G8	<i>Group of Eight</i> - Sdružení osmi států
IBSA	Uskupení Indie, Brazílie a Jihoafrické republiky
NAM	<i>Non-Aligned Movement</i> - Hnutí nezúčastněných
NCACC	<i>National Conventional Arms Control Committee</i> - Národní komise pro kontrolu konvenčních zbraní
NEPAD	<i>New Partnership for African's Development</i> - Nové partnerství pro africký rozvoj
OAU	<i>Organization of African Unity</i> - Organizace africké jednoty
OPDS	<i>Organ on Politics, Defence and Security</i> - Orgán pro politiku, obranu a bezpečnost
OSN	Organizace spojených národů
PAC	<i>Pan-African Congress</i> - Panafrický kongres
PAP	<i>Pan-African Parliament</i> - Panafrický parlament
PSC	<i>Peace and Security Council</i> - Rada pro mír a bezpečnost
SACU	<i>Southern Africa Customs Union</i> - Jihoafrická celní unie
SADC	<i>Southern Africa Development Community</i> - Jihoafrické rozvojové společenství
SADCC	<i>Southern Africa Development Coordination Conference</i> - Jihoafrická rozvojová koordinační konference
SWAPO	<i>South West African People's Organization</i> - Lidová organizace jihozápadní Afriky
WTO	<i>World Trade Organization</i> - Světová obchodní organizace

1. ÚVOD

Ekonomický kolaps a politický rozpad Sovětského svazu přinutil vědce, aby pátrali po skutečnostech nové podoby mezinárodního systému. Období studené války sice dle názoru některých autorů představovalo extrémní hrozbu pro světový mír a mezinárodní bezpečnost, ale příčiny této hrozby byly známi. Po skončení bipolárního rozdělení je zde patrna jakási hierarchie v distribuci moci. Světová distribuce moci je nerovnoměrná. Tuto hierarchii je možné znázornit jako pyramidu. Na vrcholu pyramidy stojí takzvaný dominantní stát (dominant power), který disponuje nejsilnější mocí a největší zásobou zdrojů. Na stupni pod dominantním státem je kategorie, kterou tvoří velmoci (great powers). Tyto země se většinou podílejí na rozdělování zdrojů a zásob a udržování mezinárodního systému. Silní jedinci z této kategorie mohou ohrozit dominantní stát, ačkoliv se mu svou mocí nevyrovnají. Další skupinou jsou střední mocnosti (middle powers). Tyto státy disponují nezanedbatelným množstvím zdrojů, ale nemají dostatek moci na to, aby ohrozily postavení dominantního státu v mezinárodním systému. Poslední stupeň pyramidy tvoří nejpočetnější skupina států zvaná malé mocnosti (small powers). Tyto státy nepředstavují žádné ohrožené pro dominantní stát (Tammen et al. 2000: 3-7).

Tuto hierarchii lze zaznamenat nejen na globální, ale také na regionální úrovni. Každý z regionů - například Afrika, Latinská Amerika nebo Střední východ má svoje regionální uspořádání, které zahrnuje dominantní stát, velmoci a nižší mocnosti stejně jako u globální hierarchie. Regionální hierarchie jsou tedy rozvětvením globálního uspořádání, což dokazuje její podřízenost (Tammen et al. 2000: 7-9). Jihoafrická republika je v současné světové hierarchii považována za příklad *střední mocnosti*, což znamená, že se střední mocnosti dělí na dvě skupiny, tradiční - sem patří například Kanada, Austrálie, Nový Zéland, Nizozemí nebo skandinávské země, a nově vznikající - například Indie, Brazílie a právě Jihoafrická republika. Právě regionální postavení Jihoafrické republiky v rámci afrického kontinentu je ústředním tématem předkládané bakalářské práce. *Cílem práce je představit Jihoafrickou republiku jako regionálního hegemona.* Za účelem naplnění takto vytyčeného cíle je práce rozdělena do několika kapitol. První kapitola práce bude věnována teoretické části, kde vytyčím atributy, kterými by měl regionální hegemon disponovat. Regionální hegemon se obvykle

vyznačuje vysokým počtem obyvatel, vysokým HDP, silnou armádou a v některých případech vlastnictvím jaderné zbraně. Tyto atributy jsou zohledňovány v kontextu daného regionu. Nově vznikající střední mocnosti se od těch tradičních liší obvykle tím, že zastávají i pozici regionální velmoci neboli hegemonu. Jako regionální hegemon nese stát odpovědnost za regionální bezpečnost a udržování regionálního pořádku. Status regionální velmoci nutně závisí na uznání sousedních států a na postavení v mocenské hierarchii regionu (Flemes - Nolte 2010: 5-7).

Ve druhé kapitole představím atributy regionálního hegemonu na případu Jihoafrické republiky. Kapitola bude rozdělena na dvě části, první část bude znázorňovat období vlády apartheidu (1948 až 1994), druhá část bude období po pádu apartheidu (od 1994).

V první části druhé kapitoly stručně shrnu události před vznikem apartheidu a poměry, které panovaly mezi jednotlivými skupinami obyvatelstva během světových válek, abychom nastínili důvody vzniku rasové segregace. Již před vznikem samostatnosti bylo území jižní Afriky spravováno koloniální velmocí, tedy Velkou Británií. Politickou situace měli v režii búrští a britští přistěhovalci. Po první světové válce získala Jihoafrická unie pod mandátní správu Německou jihozápadní Afriku, dnešní Namibii. Jihoafrická unie však měla své plány i s ostatními sousedy, když usilovala o připojení Německé východní Afriky, dnešní Tanzanie, a neváhala by připojit ani území Svazijska, Lesotha a Botswany (Hulec 2010: 167-176). Po nástupu Národní strany v roce 1948 byl zahájen proces úplného oddělení života bílých od ostatních obyvatel jiné pleti (Hulec 2010: 198-200). Touto činností si obzvlášť v době, kdy vznikaly zákony o lidských právech, vysloužila opovržení jak od Velké Británie, tak od Organizace spojených národů. V roce 1961 se z unie stala republika. Nová Jihoafrická republika se svojí politikou stále více dostávala do mezinárodní izolace, což svazovalo její hospodářský potenciál. V této části se zaměřím na to, jak se s rolí regionálního hegemonu vypořádala země v tomto období (Hulec 2010: 223-229).

V postapartheidní éře se vztahy mezi Jihoafrickou republikou a ostatními africkými státy výrazně změnily. Vzájemné nepřátelství přešlo ve spolupráci. Izolace byla nahrazena integrací. Staré realistické smýšlení, pro které bylo nejdůležitější přežit

v nepřátelském prostředí, se vystřídalo s liberálním přístupem, podle kterého chce Jihoafrická republika šířit reformní agendu i v zahraničí na základě vlastních zkušeností. Jihoafrická republika dokazuje své ambice na africkém kontinentu a svůj region chce reprezentovat i na mezinárodním poli. Jako regionální velmoc může Jihoafrická republika disponovat i nemateriálními zdroji jako jsou například příkladné politické a sociální hodnoty, kulturní atraktivita, kvalitní domácí politické vedení nebo dobrá diplomatická reputace. Pozice v regionálních organizacích dokresluje roli Jihoafrické republiky na africkém kontinentu. Například ekonomika Jihoafrické republiky tvoří téměř 80 % společné ekonomiky Jihoafrické rozvojové společnosti (SADC, Southern African Development Community), kterou tvoří patnáct států jižní Afriky (Geldenuys 2010: 151-152).

Během přerodu politické situace v 90. letech přišli jihoafričtí státníci s ideou takzvané *africké renesance*. Prezident Nelson Mandela se dožadoval obnovy afrického kontinentu a povstání proti tyranům, diktátorům, chudobě, ignoranci a zaostalosti. Následující prezident Thabo Mbeki představil seznam úloh pro realizaci *africké renesance*, který zahrnoval budování demokratického systému, ochranu lidských práv, dosažení udržitelného ekonomického růstu, boj s epidemií HIV/AIDS, vytvoření institucí pro řešení otázek demokracie, míru a stability a všeobecné zlepšení role Afriky v mezinárodním systému. Právě myšlenku africké renesance je možné považovat za příklad snahy JAR šířit své hodnoty napříč regionem a jejich prostřednictvím posílit vlastní regionální postavení (Geldenuys 2010: 154-157).

Ačkoliv se Jihoafrická republika orientuje na svůj region, sama sebe považuje za most mezi bohatým Severem a chudým Jihem. Díky snaze o přestavbu afrického kontinentu vznikl program Nového partnerství pro africký rozvoj (NEPAD, New Partnership for Africa's Development), který představuje partnerství mezi africkými státy a rozvinutými státy. Bývalý prezident Mbeki označil tento program jako „Marshallův plán pro Afriku“. Velmi významnou spolupráci vytvořil spolek IBSA (India, Brazil, South Africa) z roku 2003, který reprezentuje koalici rozvíjejících se středních mocností. Tento spolek hájí zájmy a podporuje rozvoj států Jihu (Geldenuys 2010: 159-163).

Jihoafriická republika se angažuje v diplomatických jednáních o řešení politických konfliktů v zemích jako Demokratická republika Kongo, Angola, Pobřeží Slonoviny, Burundi, Somálsko, Súdán a samozřejmě Zimbabwe. Země patří mezi nejvýraznější poskytovatele personálu na peacekeepingové mise po celé Africe a přispívá i k post-konfliktních rekonstrukcím (Geldenuys 2010: 164-166).

V závěru práce zhodnotím rozdíly mezi prvním a druhým sledovaným obdobím a vytyčím rozdíly, kterými se Jihoafriická republika v obdobích lišila. Dostupná literatura k tématu práce je v drtivé většině cizojazyčná. Z českých zdrojů lze využít knihy Karla Laciny a Otakara Hulce. Užitečné zdroje k tématu poskytuje německý výzkumný institut GIGA. Pro hlubší proniknutí do problematiky budou použity odborné články a internetové zdroje.

2. CHARAKTERISTIKA REGIONÁLNÍHO HEGEMONA

2.1. Charakteristika regionu

Dříve než se zaměřím na charakteristiku regionálního hegemona, je nutno uvést, co pojem region znamená, a na jakém území se v případě JAR region rozkládá. Obecně platí, že region je určité území, na kterém leží státy se společnou identitou a vzájemnou blízkostí. V minulosti vzniklo již několik rozdílných definic regionu, ale pro tuto bakalářskou práci poslouží definice, kterou navrhli výzkumníci z Německého institutu globálních a regionálních studií (GIGA). V jejich verzi jsou zohledněny mocenské schopnosti států. Důležitou roli zde hraje vlastní identifikace států, které nesou důležitou roli v dohlížení nebo vedení ostatních států v jejich blízkosti. Tyto důležité státy jsou označovány za regionální mocnosti. Tento přístup navrhuje pět regionálních mocností a regionů, v kterých operují: Brazílie v Jižní Americe, Jihoafrická republika v jižní Africe, Írán na Středním východě, Indie v jižní Asii a Čína na východě a jihovýchodní Asii. Tento přístup není chápán globálně (Lemke 2010: 34-36).

2.2. Region jižní Afriky

Přesný počet států patřících do regionu jižní Afriky není určen, ale obecně do něj patří Angola, Botswana, Malawi, Lesotho, Mosambik, Svazijsko, Zambie, Zimbabwe, Namibie a Jihoafrická republika. Podle pojetí regionu v rámci SADC bychom dále přidali Demokratickou republiku Kongo, Tanzanii, Madagaskar, Seychely, Mauricius (SADC 2013c). V první řadě zde současné státy sdílejí koloniální a post-koloniální historii. Obě pobřeží regionu byla nejdříve kolonizována Portugalci a na jihu se usidlovali Nizozemci. Ke konci 19. století připadala většina zbylého území Britskému impériu. Pro většinu států je zde patrné jazykové, právní, politické a ekonomické dědictví od Velké Británie. Mnohé státy regionu byly ovlivněny bílými osadníky, kteří stále tvoří početnou část populace. Většina států se vymanila z vlivu koloniálních mocností relativně pozdě. V neposlední řadě státy spojují nerostné suroviny (Bauer - Taylor 2005: 3-6).

2.3. Teorie regionálního hegemonu

Když mluvíme o regionálním hegemonovi, máme na mysli termíny jako region, mocnost, mocenské zdroje, mezistátní aktivity a vnímání. Obecně je regionální mocnost vnímána jako nejdůležitější zem ve svém regionu stejně jako je vnímána vůdčí mocnost v globální rovině. Státy, které jsou označovány za regionální mocnosti, vykazují atributy jako početnou populaci a vysoké HDP v kontextu se svým regionem. Ovládají silné armádní síly a v některých případech také nukleární zbraně. Na analýzu regionálního hegemonu lze úspěšně aplikovat některé analytické přístupy tradiční střední mocnosti (middle power)¹. Střední mocnosti mají obvykle speciální zájmy v mezinárodních institucích, ve kterých tvoří koalice menších států, aby potlačily sílu a vliv silnějších států. Moc středních mocností i regionálních mocností lze mimo jiné měřit vlivem, který přinášejí do struktur mezinárodních institucí. Regionální mocnosti preferují multilaterální a kooperativní jednání v mezinárodní politice. Nerovnováha moci v mnohých politických oblastech mezi regionálními mocnostmi a jedinou světovou supervelmocí (USA) nutí regionální mocnosti uchýlit se ke strategiím obvykle přisuzovaným středním mocnostem. (Nolte 2007: 4-11).

Regionální hegemon je považován za silný stát v určitém geograficky ohraničeném území. V tomto území se díky své síle stává hegemon velmocí (great power). Fleses (2007: 10) definuje regionálního hegemonu jako stát,

- 1) který je součástí vymezeného území,
- 2) který je schopný čelit jakékoli koalici jiných států v regionu,
- 3) který je vysoce vlivný v regionálních záležitostech,
- 4) který, na rozdíl od střední mocnosti, může také zastávat velmocenské postavení ve světovém rozsahu.

---

¹ Middle powers neboli střední mocnosti jsou státy, které jsou mocensky postaveny mezi silné státy a slabé státy. Se svojí mocí, postavením a vlivem jsou silnější než slabé státy, ale nepředstavují hrozbu pro silné státy. Střední mocnosti se projevují výhradně skrze zahraniční politiku, protože usilují od stabilizaci světového pořádku. Způsob jejich jednání je obvykle multilaterální a kooperativní. Střední mocnosti často vystupují jako smířliví mediátoři mezi nepřátelými stranami a v mezinárodních organizacích zastávají vyšší, morální zájmy, které prezentují jako zájmy nadnárodní (např.: lidská práva, atd.). Střední mocnosti se rozdělují na dvě skupiny - tradiční a rozvíjející (Jordaan 2003: 165-166).

Definici regionálního hegemonu rozšiřuje Nolte (2007: 15), podle kterého je regionálním hegemonelem ten stát,

- 1) který je součástí geograficky, ekonomicky a politicky vymezeného území,
- 2) který vyjadřuje své ambice na vůdčí pozici v regionu,
- 3) který významně ovlivňuje geopolitické ohraničení a politickou konstrukci v regionu,
- 4) který disponuje materiálními (armáda, ekonomika, populace), organizačními (politika) a ideologickými zdroji pro zastávání pozice regionálního hegemonu,
- 5) který je ekonomicky, politicky a kulturně propojený s regionem,
- 6) který má značný vliv v regionálních záležitostech,
- 7) který uplatňuje svůj vliv také pomocí vládnoucích regionálních struktur,
- 8) který definuje agendu regionální bezpečnosti,
- 9) který je uznáván nebo při nejmenším respektován ostatními státy uvnitř i mimo region jako vůdčí aktér, obzvláště od jiných regionálních hegemonů,
- 10) který je začleněn do meziregionálních a globálních fór a institucí, kde vyjadřuje své vlastní zájmy a vystupuje zde jako reprezentant zájmů celého regionu.

Základním předpokladem u státu, který aspiruje na regionální vůdcovství, je jeho dožadování se této pozice. Tento předpoklad s sebou nese snahu o přijetí role stabilizátora regionální bezpečnosti a tvůrce regionální ekonomiky. S tímto souvisí otázka kdo nebo co opravňuje stát prohlásit se za vůdce. Regionální mocnost by měla definovat svoji sféru vlivu. Role regionálního hegemonu s sebou přináší odpovědnost za bezpečí a udržování pořádku v daném regionu. Tento stát je také nositelem morální autority. Regionální hegemonelem by měl být svými sousedními státy akceptován jako lídr svého regionu a výsadou tohoto lídra je zastupování regionu na mezinárodním poli. Materiální a nemateriální zdroje jsou vhodné pro různé druhy uplatňování síly. Materiální nástroje, obecně označované jako *hard power*, znamenají ekonomické a

vojenské prostředky pro prosazení zájmu. Ekonomické nástroje zahrnují zvýšení či snížení investic, obchodu nebo dotací v zahraničí. Jako vojenský nástroj je myšleno použití armády jako obranný nebo donucovací prostředek (Flemes 2007: 7-14).

Hegemon efektivně uplatňuje svoji moc nad jiným státem, když ovlivňuje jeho potřeby, přesvědčení a chápání světa. Užití „ideové moci“ je považováno za nezbytné, pokud chce být regionální hegemon přijímán ve své pozici. Hegemon sobecky usiluje o realizaci svých zájmů tak, že je prezentuje jako kolektivní cíle všech států regionu. Vůdčí stát se tedy pohybuje mezi tenkou linií mezi donucováním a konsenzem (Destradi 2008: 14).

2.4. Materiální zdroje

Další definující rysy regionálního hegemonu jsou zdroje, kterými regionální hegemon musí nezbytně disponovat. Podle realistické perspektivy jsou hlavními indikátory moci materiální zdroje a klíčovým faktorem je vojenská síla. Vojenská síla je založena na národní ekonomice a lidských zdrojích. Materiální potenciál dále ovlivňuje konkurenceschopnost, technologie, infrastruktura, energetika, zemědělství, lidský rozvoj atd. Národní politika je nástrojem, který musí tyto faktory využít ve prospěch vojenské síly. Relativní bohatství státu nemusí automaticky znamenat vojenskou nadvládu, ale je to základní předpoklad pro významný vojenský potenciál. Dobrá ekonomika je základem pro lidský a sociální rozvoj. Vysoký socio-ekonomický standard poté zvyšuje rozvoj lidských možností (Flemes 2007: 12).

Základ pro ekonomický růst je založen na dynamice proudění státního kapitálu. Kapitál je odrazem národního příjmu a je měřen podle hrubého domácího produktu. Politická kapacita je schopnost vlády získat prostředky ze své populace, aby dosáhla stanovených cílů. Stát s omezeným HDP a nízkou politikou kapacitou může spadnout do takzvané *poverty trap* neboli pasti chudoby. Naopak ekonomický rozvoj spolu se schopnou politickým vedením mohou dosáhnout prudkého ekonomického růstu. Svižné změny výroby jsou patrné zvláště u rozvíjejících se zemí. Když země dosáhne vysoké úrovně prosperity a udržuje klidnou politickou situaci, nárůst výroby se

stabilizuje a růst se zmírní. Distribuce kapitálu a pracovní síly mezi státy nutí k výrobnímu sblížení, protože společnosti s nižším stupněm růstu přicházejí do styku s vysokým nárůstem produktivity. Díky efektivní distribuci zdrojů na trhu mohou dosáhnout všechny státy trvalého růstu. Průmyslový růst přitáhne investice z celosvětových firem (Tammen et al. 2000: 16-18).

Populace je potencionálním zdrojem pro ekonomický rozvoj státu. Žádná země se bez početné populace nemůže stát velmocí. Vysoký počet obyvatel sám o sobě nezaručuje státu dominantnější postavení, ale pokud jsou obyvatelé mobilizováni k plnému využití ve prospěch státu, mohou poskytnout obrovské množství zdrojů. Vláda může zasáhnout do státní ekonomiky přijetím krátkodobého opatření, ale velikost populace je faktor, který určuje potenciální sílu státu v dlouhodobém měřítku (Tammen et al. 2000: 18-19).

Nutnou součástí státní moci je politické vedení. Pod pojmem politické vedení si můžeme představit schopnost vlády vytěžit co nejvíce zdrojů ze své populace. Země s nižším stupněm ekonomické vyspělosti obtížně získávají zdroje ze své populace, protože menšina spotřebovává většinu zdrojů k svému prospěchu. Stát se silným politickým vedením má vliv na potenciál obyvatelstva, který využije v národní prospěch. Pro stát s četným obyvatelstvem a lepší se produktivitou je politické vedení zásadním faktorem pro to, jak mocným se stát stane (Tammen et al. 2000: 20).

2.5. Nemateriální zdroje

Nemateriální zdroj může být definován také jako *soft power*, opak *hard power*. Pojem *soft power* můžeme rozumět jako schopnost dosažení chtěného cíle bez využití nátlaku či podplacení. Schopnost utvářet agendy jiných států díky vlastní atraktivitě. Takovýto způsob síly je založen na národní kultuře, normách, hodnotách a zahraniční politice, která zmíněné prostředky reprezentuje na venek. Stát vyznává politické a sociální hodnoty, kvůli kterým může být příkladem pro ostatní státy. Díky důvěryhodnosti, oprávněnosti a morální autoritě může stát posílit svou pozici ve vyjednávacích procesech. Stát může projevit svůj vliv skrze mezinárodní instituce,

keré napomáhají ke spolupráci. Regionální hegemon je klíčovým hráčem a často tvůrcem regionálních vládních institucí. Vliv lídra v regionu závisí na schopnosti určovat společnou agendu, která může být dosažena buď díky kooperaci, nebo unilaterálnímu způsobu. Skrze kooperaci stát snadněji prosadí svojí mocenskou legitimitu. Regionální mocnost, která aspiruje na vyšší roli v globálním měřítku a chce zastupovat svůj region na mezinárodním poli, musí formulovat politický program, se kterým se ztotožní její susedské státy. Regionální integrace a institucionalizace jsou nástroje ke koncentraci moci. Dominance, která je založena na kooperativní hegemonii, je stabilnější a legitimnější, protože shromažďuje státy skrze pozitivní podněty. Šířením politických myšlenek a modelů kooperace zaručuje stabilitu v regionu a znesnadňuje vytvoření nějaké formy opozice. Vytvořením společných institucí může hegemon zajistit větší stabilitu mezi sousedy (Flemes 2007: 13-16).

Regionální hegemoni se také mohou lišit podle stupně kooperace - ofenzivní nebo defenzivní. Při ofenzivním pojetí kooperace si regionální mocnost nárokuje důležitější roli na globální úrovni. Tato varianta často favorizuje státy, které vynakládají více prostředků na svou hard power než na soft power. Druhou variantou, tedy defenzivní, přijímají státy, které jsou velmocemi, ale nedisponují takovou armádní silou jako další velmoci. Tyto státy se snaží stabilizovat svoji sílu díky silnější integraci v jejich regionu. V kontextu globální ekonomické integrace a mocenské nerovnováhy mezi regionálními mocnostmi a jedinou supervelmocí (USA) je regionální dominance pro většinu států možná pouze ve formě kooperativní hegemonie. Pro obhájení titulu regionální hegemonie je nezbytné vyloučit vnější mocnosti z regionálních institucí nebo jiných mocností, které konkurují v regionálním vůdcovství (Nolte 2007: 21-22).

2.5.1. Postavení v mezinárodních institucích a geografická poloha

Struktura regionálních institucí může být použita jako indikátor distribuce moci v regionu a typu regionální hegemonie. Pro silné státy (rule makers) jsou regionální organizace efektivním a spolehlivým nástrojem pro dominanci. Zájmy a strategie nejsilnějšího státu regionu jsou často promítnuty do procesů regionálních institucí.

Slabším státům (rule takers) nabízí regionální instituce příležitost omezit svobodu silných států vytvořením různých pravidel a procedur. Regionální hegemon může také přinést užitek sobě i svému regionu při vystupování v celosvětových organizacích, kde se setkává s největšími ekonomikami světa (Nolte 2011: 58).

Blízkost regionálního hegemonu k regionu usnadňuje obchod a přímé investování nejen díky nízkým transportním nákladům. Mocnost ovlivňuje obchod silněji než ostatní státy v regionu a podporuje regionální integraci skrze vlastní růst. Dále zaujímá důležitou roli v organizacích, které vytvářejí zóny volného obchodu nebo měnové unie. V organizacích pak mocnost ovlivňuje cla a jiné bariéry regionálního obchodu. Regionální mocnost dominuje ve společné měnové politice, pokud z ní profitují i ostatní státy. Mocnost musí zajišťovat stabilitu měny, aby udržela svou vůdčí pozici (Kappel 2011: 77-78).

3. MOCENSKÉ POSTAVENÍ JAR V OBDOBÍ APARTHEIDU

3.1. Apartheid a obyvatelé JAR

Dříve než se budu zabývat mocenskému postavení Jihoafrické republiky ve zmíněném období, je třeba uvést, jaké události předcházely samotnému vzniku apartheidu. V období kolonialismu ztratili domorodí obyvatelé kontrolu nad územím Jižní Afriky, když územní správu získali britští a afrikánští osadníci. Jižní Afrika získala statut dominia v roce 1910 (vznikla Jihoafrická unie) a v podstatě až do roku 1948 bylo v zemi politické vedení evropského původu, které bylo stále silně ovlivňováno z Velké Británie (Bauer - Taylor 2005: 242).

Druhá světová válka zanechala ve státě velmi nestabilní politické vedení. Tehdy proti sobě stály dvě politické uskupení, probritští přívrženci Jana Smutse a afrikánští nacionalisté v čele s Danielem Malanem. Již před druhou světovou válkou byl mezi těmito stranami spor ohledně vztahu k Velké Británii. Po válce bylo bílé obyvatelstvo stále více nespokojeno s nejednoznačným politickým vedením a navíc se obávalo narůstajícího tlaku ze strany černošských politických a odborových organizací, které usilovaly o zlepšení práv pro barevné obyvatele. Před prvními poválečnými volbami nabízeli afrikánští nacionalisté jednoduchá a důsledná řešení problémů se státním hospodářstvím, s narůstajícím odporem barevného obyvatelstva a se stále značným britským vlivem na vládu Jihoafrické unie. Nacionalisté dostatečně přesvědčili voliče a v květnu 1948 zvítězili v parlamentních volbách. Ihned po nástupu do vlády začali nacionalisté uplatňovat politiku rasové segregace (Hulec 2010: 193-198). Je dobře známo, že politika apartheidu byla silně represivní. Stát měl fungovat pro zájmy vůdčího afrikánského obyvatelstva, neboť to se považovalo za Bohem vyvolené. Byly zřízeny represivní instituce a zákony, a Afrikánci díky nim etnicky a nábožensky oddělovali obyvatelstvo. Základním pilířem apartheidu byla rasová segregace. Proto byl v roce 1950 zaveden Zákon o registraci populace (Population Registration Act), podle kterého bylo obyvatelstvo řazeno na bílé, černé, asijské a barevné (Bauer - Taylor 2005: 243-244). Jihoafrická unie měla díky potlačení jiných kultur a ras rozvíjet svou afrikánskou kulturu a zachovat vysoký ekonomický standard pro

evropské přistěhovalce. Výsledek těchto voleb odstartoval zcela mimořádné období pro domácí i zahraniční politiku Jihoafrické unie (Hulec 2010: 198-200).

Padesátá léta se nesla v duchu příprav na zavedení úplné územní segregace. Vláda postupně vydávala různé rasově omezující zákony a zveřejňovala ustanovení k právní úpravě důsledných teritoriálních segregáčnických opatření. Nebílé obyvatelstvo bylo rozřazeno a přemístěno na předem určená území, kde si mělo žít svůj vlastní život. Tato samosprávná území neboli domoviny byla ve vlastnictví segregovaných obyvatel. Podle vlády nesměli uvnitř těchto domovin působit bílí podnikatelé ani soukromé firmy, ale mohli z nich zaměstnávat obyvatele. Cílem ministerského předsedy Johannese Strijdoma bylo vyhlášení republiky a připojení tehdejších britských protektorátů Svazijska, Basutska a Bečuánska. Vývoj v Jihoafrické unii nebyl světové veřejnosti lhostejný, avšak nějaké závažnější kroky proti nedemokratickému zacházení s černými, asijskými a barevnými obyvateli nepodnikla (Hulec 2010: 221-223).

Nebílé obyvatelé se snažili vzdorovat útlaku. Nejvýznamnějšími hnutími odporu proti státnímu teroru byly Africký národní kongres (ANC, African National Congress) a Panafrický kongres (PAC, Pan-African Congress). Tyto organizace byly iniciovány mladými vzdělanými Afričany a zastupovaly práva nebílých Jihoafričanů. Jednou z hlavních postav Afrického národního kongresu byl například Nelson Mandel. Původní mírové metody odporu této organizace se setkaly s nemilosrdným násilným potlačením. V šedesátých letech byl vytvořen bezpečnostní aparát na potlačení veškerých forem nesouhlasu ze strany černých obyvatel. Avšak tyto represe přispěly k semknutí utlačovaného obyvatelstva v celé zemi a v sedmdesátých a osmdesátých letech se objevovalo jedno antiapartheidní hnutí za druhým a černošská území začala být nekontrolovatelná. Skrze tato hnutí iniciovali utlačovaní obyvatelé celostátní kampaně za různé druhy bojkotu a jiné formy občanské neposlušnosti (Bauer - Taylor 2005: 244-245).

Jihoafrická Národní strana byla doslova trnem v oku demokratickým zemím, obzvláště v tak brzké době po skončení druhé světové války. Ačkoliv s apartheidem Organizace spojených národů výslovně nesouhlasila, spolupráce západních mocností s

Jihoafrickou unií ukončena nebyla. Tradičně antikomunistická Jihoafrická unie představovala spojence v „boji“ proti Sovětskému svazu a jeho satelity (Lukáš 2004: 91-92).

3.2. Vyhlášení republiky a sousedé

Jihoafrická vláda se obávala stále patrného vlivu Velké Británie a zemí Commonwealthu, kvůli jejich negativnímu postoji k segregační politice. Proto se ve vládě objevovaly úvahy o vyhlášení samostatné republiky. Následný premiér Hendrik Verwoerd byl rozhodnut uskutečnit myšlenku o nezávislosti Jihoafrické unie, aby Britské společenství nemohlo zemi bránit v praktikování apartheidu. Premiér také snil o vytvoření jihoafrického společenství po britském vzoru. V roce 1961 se Jihoafrická unie naposledy zúčastnila zasedání Britského společenství a oznámila zde, že společenství opouští. Ještě téhož roku země vyhlásila republiku (Hulec 2010: 223-225).

Spory o mandátním území (Jihozápadní Afrika) mezi Jihoafrickou unií a OSN trvaly už od padesátých let. Již po parlamentních volbách v roce 1948 prohlásila vláda toto území za součást Jihoafrické unie. Mezinárodní soudní dvůr sice vyzval Jihoafrickou unii, aby se podřídila v této záležitosti OSN, ale země však na tuto výzvu nijak nereagovala. Naopak jihoafrická vláda zaváděla v Jihozápadní Africe stejné rasistické zákony, které platily i na jejím území. Proti takovému jednání protestovaly i Organizace africké jednoty a Libérie s Etiopií (Hulec 2010: 228-229).

V šedesátých letech se Jihoafrická republika (dále JAR) angažovala i v záležitostech sousedních zemí. Například vztah s Rhodesií byl poněkud komplikovaný. V roce 1965 vyhlásila bílá menšina v čele s Ianem Smithem samostatnou Jižní Rhodesii, což pro Jihoafrickou republiku znamenalo zabezpečení severní hranice proti vlivům ostatních států. Vzhledem k tomu, že nová Jižní Rhodesie byla od začátku své existence odsuzována OSN, nevyjádřila Jihoafrická republika svoje sympatie k sousedovi veřejně. Obě země poté společně bojovaly proti partyzánským skupinám, které sabotovaly obě politická vedení. Jihoafrický premiér

navázal styky i s dalšími sousedními zeměmi jako Lesotho, Botswana a Svazijsko, které získaly od Velké Británie nezávislost v druhé polovině šedesátých let. Koncem šedesátých let byly navázány diplomatické styky i s černošským státem Malawi (Hulec 2010: 229-230).

3.3. Hospodářská politika

Na uplatnění a rozvíjení nehumánní politiky apartheidu museli Afrikánci využít všechny dostupné materiální zdroje. K službám apartheidu byla podřízena celá jihoafrická ekonomika, která tehdy spolupracovala s významnými západními obchodními partnery jako například Velká Británie, Spojené státy americké, Francie, Německo, Itálie či Japonsko. Především díky mimořádnému investování velkých západních firem zaznamenala Jihoafrická republika poměrně rychlý ekonomický růst. V letech 1940 až 1970 vzrostla celková jihoafrická produkce dvacet pět krát. Takovýto růst ekonomického potenciálu JAR však usnadňoval rychlou transformaci na rasistický stát. Na konjunkturu jihoafrického průmyslu měla podíl dostupnost příslušníků africké dělnické třídy. Domácí i zahraniční podnikatelé těžili z toho, že Afričanům bylo odpíráno sociální pojištění a najímali se na časově velmi omezené pracovní příležitosti. Tehdejší vláda uvolňovala velkou částku finančních prostředků na výstavbu komunikací a infrastruktury, na budování energetických podniků a na obecné zkvalitnění energetické sítě. Patrný byl také zájem o rozvoj těžebního průmyslu, neboť zahraniční i domácí podnikatelé soustředili svou pozornost na těžbu zlata a diamantů. Britský a americký kapitál měl vedoucí postavení v jihoafrickém bankovníctví a pojišťovnictví. Americké a západoevropské banky navíc poskytly JAR půjčky s velmi výhodnou úrokovou mírou (Lacina 1979: 70-74).

Násilný rasistický systém, který panoval v Jihoafrické republice, čelil od šedesátých a sedmdesátých let sílící mezinárodní izolaci. Toto odloučení bylo zmírněno trvajícím ekonomickými a diplomatickými vztahy zejména se Spojenými státy americkými a Velkou Británií. Západní velmoci považovaly Jihoafrickou republiku jako klíčový geostrategický bod ve svém regionu, zvláště v dobách studené

války. Země představovala bariéru proti šíření komunismu v regionu, a proto tyto velmoci postupovaly zdrženlivěji při uplatňování sankcí OSN (Trachsler 2011: 1).

3.3.1. JAR a Spojené státy americké

Vztah mezi JAR a USA ochabl v šedesátých letech zejména kvůli mezinárodní odezvě k jihoafrické domácí politice. Po incidentu v Sharpeville² označila OSN Jihoafrickou republiku jako hrozbu pro světový mír a bezpečnost a USA oficiálně zastavily prodej zbraní do země. I přesto, že americká vláda odsuzovala Jihoafrickou republiku, blízké ekonomické vztahy mezi zeměmi pokračovaly. V sedmdesátých letech byl americký postoj vůči Jihoafrické republice více než příznivý, neboť byla společně s Rhodesií označována za baštu demokracie ve svém regionu. Vzhledem k obrovským zásobám nerostných surovin byl region jižní Afriky, obzvláště v době studené války, důležitým strategickým bodem pro USA. Spojené státy proto přistupovaly k Jihoafrické republice výrazně shovívavěji a poskytovaly zemi půjčky i vojenskou techniku. Dalším důvodem vzájemné kooperace byl kolaps portugalského koloniálního systému v polovině sedmdesátých let, kdy v Angole a Mosambiku vznikaly marxistické vlády. Ke konci sedmdesátých se zvyšoval mezinárodní tlak na JAR, ale ekonomické sankce byly jedinými prostředky boje proti apartheidu, které Spojené státy americké praktikovaly (Lukáš 2004: 92-96).

3.3.2. JAR a Velká Británie

Vztah Jihoafrické republiky s Velkou Británií byl díky své koloniální minulosti silnější než s kteroukoli jinou zemí. Obě země spolupracovaly už během světových válek a jihoafrická armáda byla budována se značnou podporou Velké Británie. V následné studené válce se Jihoafrická republika přidala k Západu a její armáda se

---

² V roce 1960 připravovaly Africký národní kongres a Panafrický kongres celostátní kampaň proti povinnému nošení osobních dokladů (pasů). Dne 21. března proběhla Sharpeville rozsáhlá demonstrace stoupenců obou organizací, která měla ochromit běžný chod ve městě. Jihoafrické policejní jednotky však reagovaly nepřiměřeně, když do neozbrojených demonstrantů začala střílet. Policejní zásah si vyžádal 69 smrtelných obětí a dalších nejméně 180 zraněných. Vláda po této události zakázala veřejné shromažďování a vydala zákon o „nezákonných organizacích“, čímž v podstatě zakázala Africký národní kongres a Panafrický kongres. Tento incident přiměl mezinárodní společnost, aby zvýšila svůj zájem o situaci v Jihoafrické republice (Hulec 2010: 211-212).

zúčastnila korejské války. I po vyhlášení republiky byla země stále příležitostí pro obchod s britským zbožím a kapitálem. Velká Británie nechtěla ztratit v regionu bývalý vliv a proto usilovala o zachování kontaktu mezi Commonwealth a Jihoafrickou republikou. Během šedesátých let byla výše britského exportu do Jihoafrické republiky větší než do všech ostatních afrických zemí Commonwealth. Ještě v polovině sedmdesátých let byla Velká Británie největším zahraničním investorem a také největším zákazníkem v zemi. Důležitost Jihoafrické republiky ve světové ekonomice zdůraznila krize brettonwoodského systému, který byl založen na zlatém standardu. Vzájemná závislost se projevila i v sankcích uvalených na Jihoafrickou republiku, neboť ty ovlivnily i britskou ekonomiku (Lukáš 2004: 96-98).

3.3.3. Regionální spolupráce - Jihoafrická celní unie

Jihoafrická celní unie je nejstarším případem ekonomické integrace na africkém kontinentě. Tato společnost byla založena v roce 1910 v dobách britského kolonialismu, ale zahrnovala území Jihoafrické republiky a takzvaných států BLNS (Botswana, Lesotho, Namibie a Svazijsko), které kromě Namibie (ta získala nezávislost v roce 1990) získaly nezávislost v průběhu šedesátých let. Primární cíl tohoto spolku byla podpora ekonomického rozvoje skrze koordinaci regionálního obchodu. Základním rysem této unie bylo společné clo na zahraniční zboží, volný pohyb zboží na území unie a základní vzorec pro distribuci výdělků z vybraných cel (SACU 2007). Tyto výdělky byly rozdělovány nepoměrně, přičemž Jihoafrická republika získávala drtivou většinu z nich. Unie neměla svůj sekretariát ani jiný organizační orgán. Hladina společných cel byla určována podle doporučení jihoafrické obchodní komory a celního úřadu. Jihoafrické ministerstvo obchodu a průmyslu fungovalo jako koordinátor celé unie a výdělky z cel byly uchovávány v jeho odděleních (Ahwireng-Obeng - McGowan 1998: 179). V průběhu apartheidu byla Jihoafrická republika jediným administrátorem společných příjmů a ostatní členové neměli možnost nikterak výrazně ovlivňovat agendu unie. Většina členů chtěla po nabytí nezávislosti znovu projednat zakládající smlouvu. Stalo se tak v roce 1969, kdy vzešla nová unijní dohoda. Tato dohoda přinesla dvě změny: za prvé, spotřební daně

byly zahrnuty do společného výdělků, za druhé, zvýšila se poměrná procenta pro Botswanu, Lesotho a Svazijsko při rozdělování výdělků unie. V roli rozhodujícího aktéra zůstala pouze Jihoafrická republika, která měla i volný přístup do trhů ostatních členských států (SACU 2007). V roce 1974 byla vytvořena Společná měnová unie (CMA, Common Monetary Area), která byla založena na jihoafrickém randu. Jihoafrický rand byl platný ve všech zemích měnové unie a po uvedení ostatních měn zůstal rand v zemích stále platný. Do této unie vstoupily všechny země kromě Botswany, jejíž měna (botswanská pula) měla přibližně stejnou hodnotu jako rand (Ahwireng-Obeng - McGowan 1998: 179).

3.4. Vojenská politika

Pro jihoafrickou vojenskou politiku padesátých, šedesátých a sedmdesátých let bylo příznačné uvolňování stále většího množství finančních prostředků na vojenské výdaje. V roce 1953 činily výdaje na armádu 41 milionů randů, v roce 1961 to bylo 71 milionů a v polovině 60. let byla částka dvojnásobná. Agresivní podstata jihoafrického režimu se neprojevila pouze v penězích, ale také ve zvyšování stavů. Koncem 60. let disponovaly jihoafrické armádní síly 44 tisíci vojáky a 58 tisíci muži z polovojenských jednotek. Ve válečném stavu by byla země schopna vyprodukovat až 150 tisíc mužů. Vláda svoji armádu obhajovala jako nutný prvek v určení úlohy země v mezinárodních vztazích. Vzhledem k domácím nepokojům, které probíhaly v šedesátých letech, se také současně zvyšovaly počty policejních jednotek. Na přelomu šedesátých a sedmdesátých let tedy jihoafrické výdaje na armádu a policii převýšily celkové výdaje všech afrických států. Zatímco v roce 1960 představovaly výdaje na armádu pouhé 0,8 % hrubého národního produktu, o třináct let dosáhly výdaje až 5 %. Vláda díky podpoře z USA také modernizovala zbraně a poskytla značné částky i na výzkum. V roce 1973 již byla JAR schopna zmobilizovat okolo 200 tisíc mužů (celkový počet obyvatel byl okolo 25 milionů³). Rychlý rozmach jihoafrického vojenství umožnily svoji podporou státy jako USA, Velká Británie, Francie nebo Německá spolková republika (Lacina 1979: 135-139).

---

³ Dostupné na: (United Nations 2011).

Specifický význam se ve vojenské politice přikládal rozvoji nukleárního výzkumu. Jihoafrický region byl znám svou nezanedbatelnou zásobou uranu. Jihoafrické unie již v padesátých letech uzavřela dohodu se Spojenými státy americkými o sdílení atomového programu a díky této spolupráci získala země jaderný reaktor v roce 1965. O dva roky později už JAR vyrobila svůj vlastní jaderný reaktor a země pokračovala ve výzkumu a výrobě atomové energie. Zanedlouho měla JAR dostatek zkušeností s atomovou technologií, aby mohla využít vyrobenou energii k mírovým účelům. V sedmdesátých letech už tedy používala JAR atomovou energii k nevojenským účelům, například v hornickém průmyslu. Tehdy už však byla země obviňována ze zatajování svého vojenského atomového programu. Tehdejší premiér B.J. Vorster však prohlásil, že účel jihoafrického atomového programu byl do roku 1977 ryze mírový. Následující premiér P.W. Botha však po svém nástupu do funkce dosavadní postoj změnil. Přítomnost Sovětského svazu v jihoafrickém regionu budila v JAR znepokojení. Sovětský svaz monitoroval situaci v JAR a upozornil na možné držení jaderné zbraně. JAR tak pod mezinárodním tlakem nepřiznala vlastnictví zbraní tohoto typu. Oficiálně však země poprvé disponovala jadernou bombou v roce 1982 a do roku 1989 se počet hlavic zvýšil o pět. Hlavním motivem pro sestavení atomové zbraně bylo pro JAR zhoršení bezpečnosti okolo jejích hranic. Sousední státy od poloviny sedmdesátých let stupňovaly svoji nenávist vůči apartheidu a JAR se obávala napadení. Stále zvyšující se mezinárodní izolace také zemi přesvědčila o nepřátelském přístupu světových velmocí. JAR atomové zbraně nikdy nepoužila a uvolnění napětí mezi ní a Angolou ji přimělo, aby svůj atomový arzenál odstranila. V roce 1991 JAR podepsala Smlouvu o nešíření jaderných zbraní⁴ a stala se tak jedinou zemí, která vytvořila tuto zbraň, ale dobrovolně se jí vzdala (NTI 2013).

3.5. Výhodná strategická poloha

Jihoafrická republika přitahovala již za doby před nezávislostí velkou pozornost světových velmocí nejen kvůli nerostnému bohatství a jiným potencionálním zdrojům

---

⁴ Smlouva o nešíření jaderných zbraní (Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons) je významná smlouva, která má omezit šíření jaderných zbraní. Smlouva vznikla v roce 1968 a vstoupila v platnost v roce 1970. Současný počet zemí, které tuto smlouvu podepsaly, je 190 (United Nations 2013).

zisku, ale také kvůli možnosti strategického využití. Západní velmoci proto i po vyhlášení rasistického režimu apartheidu nad JAR držely ochrannou ruku na půdě OSN, která vydávala rezoluce na zákaz styku s touto zemí. Velmoci přisuzovaly JAR významnou úlohu nejen pro jižní region, ale i pro celý kontinent. Tato úloha se výrazněji projevila v šedesátých a sedmdesátých letech, když Velká Británie ztrácela svůj vliv v afrických koloniích a po uzavření Suezského průplavu. Navíc se v této době projevoval vliv Sovětského svazu a Kuby na území Angoly, což vyvolalo rozruch u Spojených států amerických. Tehdy byly jihoafrické přístavy poskytovány západním velmocím při vojenských i obchodních cestách do Indického oceánu. Za pomoci technického zařízení dodávaného ze západních velmocí byly tyto přístavy schopny monitorovat pohyb lodí, ponorek či dokonce letadel v rozlehlém prostoru (Lacina 1979: 163-170).

3.6. Ekonomická pomoc jako nástroj diplomacie

V roce 1966 na místo předsedy vlády nastoupil B.J. Vorster, který byl znám svou oddaností k Národní straně. Podle předpokladů měl Vorster pokračovat v tvrdé a represivní politice, avšak premiér se hned z kraje svého mandátu vyjádřil, že chce vytáhnout Jihoafrickou republiku z izolace a zlepšit její renomé ve světě a zahraniční vztahy v Africe. Již předchozí premiér Verwoerd si uvědomoval, že pro udržení apartheidu je nutné vybudovat dobré vztahy s novými nezávislými státy, kde tvoří vládu obyvatelé tmavé pleti. Premiér vyrukoval s novou politikou známou jako *outward looking policy*. Tato politika spočívala v tom, že premiér nabídl ekonomickou asistenci chudým státům, které nesouhlasily s vnitřní politikou Jihoafrické republiky (Barratt 1970: 129-131).

Díky ekonomické pomoci chtěl Vorster neutralizovat odpor sousedních států proti rasistickému apartheidu. Od padesátých let proučila většina jihoafrického exportu v rámci Afriky do Federace Rhodesie a Njaska. Federace se ovšem v roce 1963 rozpadla a jednotlivé státy se staly konkurenty v obchodu o jihoafrické zboží (Guelke 1974: 69-70).

V Zambii byl dovoz z Jižní Rhodesie částečně nahrazen z Jihoafrické republiky, protože země nesouhlasila s novým režimem, který byl v Jižní Rhodesii vytvořen. Zambie odmítla obchodovat s některými důležitými surovinami z „bílé“ Rhodesie, zejména se jednalo o uhlí, a proto jí tento produkt poskytovala Jihoafrická republika, která se stala jejím významným exportérem až do sedmdesátých let. Nicméně, Zambie se snažila snížit svoji závislost na surovinách ze dvou zmíněných jižních států. Proto se rozhodla uzavřít hranice s Jižní Rhodesií, čímž zkomplikovala obchodní cestu do JAR. I přesto činil jihoafrický export do Rhodesie a Zambie mezi lety 1964-1970 dvě třetiny celkového exportu do afrického kontinentu. Pro JAR byl obchod s oběma zeměmi výhodný, ale jihoafrická vláda by byla jistě ochotna vyměnit přebytkovou obchodní bilanci za politické ústupky od nezávislých afrických zemí (Guelke 1974: 77-80).

Mimořádným zákazníkem na jihoafrickém trhu bylo také Malawi. Ačkoliv v poměru s ostatními státy byly jeho výdaje na dovoz znatelně nižší než sousedních států, růst výdajů na dovoz z JAR byl od vyhlášení nezávislosti rok od roku vyšší. Země se dohodly, že Malawi bude moci exportovat svoje produkty do JAR bez cla a JAR získá přednostní postavení na malawijském trhu. Malawi byla poskytnuta půjčka na výstavbu hlavního města Lilongwe a na položení železničních drah a jeho obyvatelům bylo povoleno pracovat na území JAR, jelikož po rozpadu federace se razantně snížila zaměstnanost obyvatel Malawi v Rhodesii a v Zambii (Guelke 1974: 80-82).

Lesotho a Svazijsko byly díky geografické poloze závislé na JAR. JAR poskytovala Lesothu nejen půjčky, ale také zemědělce nebo lékařský personál, který zde často musel pracovat na dobrovolnické bázi. Svazijská ekonomika na tom byla lépe než lesothská nebo botswanská. Svazijsko pouze využívalo poradců z JAR ve veřejné správě. Mnoho jejich dělníků pracovalo v Jihoafrické republice a mezi zeměmi fungovala celní unie. Nezávislá Rhodesie byla stále těžko stravitelným soustem pro Velkou Británii, z čehož mohly pramenit problémy i pro Jihoafrickou republiku, neboť ta byla dotována nejvíce z Británie (Barratt 1970: 132-134).

3.7. Détente v jižní Africe

Mezinárodní napětí v době studené války se projevilo i v regionu jižní Afriky. Jihoafrický premiér Vorster v roce 1974 předstoupil před senát a prohlásil, že při jednání o mezistátních sporech se bude JAR snažit o mírová řešení. Při svém projevu premiér použil termín *détente*, který označil za budoucí směr jihoafrické zahraniční politiky. Střet mezi procesem dekolonizace a odporem proti dekolonizaci ve státech s vládnoucí bílou menšinou byl patrný již v padesátých letech. Nacionální strana kontrolovala JAR i území Jihozápadní Afriky pevně od roku 1948, bílá menšina odmítla při rozpadu Federace Rhodesie a Njaska odevzdat jižní část a nelegálně z ní vytvořila Jižní Rhodesii, a Portugalsko na rozdíl od ostatních koloniálních mocností projevilo zájem o udržení svých afrických teritorií. Jihoafrická republika jako dominantní aktér v regionu sama zápolila s mezinárodním opovržením vůči své domácí politice. Proto se snažil premiér Vorster přesvědčit sousední státy, aby udržovaly obchodní vztahy s JAR bez ohledu na jejich mínění o jihoafrickém rasistickém režimu (Hirschmann 1976: 122-123). Problémová politická situace v Rhodesii totiž ztěžovala kooperaci v regionu. Jihoafrická republika stála před výzvou vložit se do konfliktu a podpořit Smithův režim, kterému v minulosti vyjádřila sympatie. Jihoafrická republika však v regionu preferovala mírovou kooperaci a případným zásahem v Rhodesii by své vztahy s černošskými státy výrazně poškodila (Spence 1977: 1-2). V roce 1967 se premiér Vorster zavázal, že poskytne Smithovu režimu zbraně a vojsko k tomu, aby udržel svoji vládu v Rhodesii. Na začátku sedmdesátých let přešel odpor proti Smithově vládě v partyzánskou válku. Kolem roku 1978 válka probíhala na většině rhodeského území a všichni bílí osadníci byli ve válečném obležení. Ačkoliv byla Smithova vláda podporována jihoafrickými policisty a vojáky, v roce 1980 byla donucena kapitulovat (Clark-Worger 2004: 80).

Bílí osadníci v portugalských koloniích dopadli obdobně jako ti v Rhodesii. Když byla v roce 1974 vláda premiéra Marcella Caetana v Portugalsku svržena, portugalská vojska se stáhla z Angoly a Mosambiku. Portugalský vliv v afrických koloniích zanikal a v Angole se tvořila osvoboditelská hnutí, která byla podporována Kubou a Sovětským svazem. Spojené státy americké se rozhodly nezasahovat do dění v jihoafrickém regionu, přestože vkládaly do Jihoafrické republiky roli ochránce před

šířením komunismu. Partyzánská hnutí za vojenské podpory komunistických států vyhlásily nezávislost Angoly v roce 1975. Angola povolila Lidové organizaci jihozápadní Afriky (SWAPO, South West African People's Organization)⁵, aby si vybudovala vojenské základny a útočiště pro uprchlíky na jihu státu. JAR cítíc se ohrožena intervenovala do Angoly v druhé polovině 1975, čímž porušila deklarovanou politiku détente. Tento tah se ukázal jako špatný, protože jihoafrické jednotky byly zatlačeny zpět do Jihozápadní Afriky, odkud plánovaly narušení nové angolské vlády. Jihoafrická armáda však setrvala v angolském pohraničí, aby zabránila infiltraci angolských vojáků, kteří podporovali osvobozené hnutí Jihozápadní Afriky (Clark - Worger 2004: 80, Spence 1999).

3.8. Ekonomické vztahy se sousedními státy v osmdesátých letech

I přes sílící nepokoje nebylo pochyb, že JAR je stále dominantním státem ve svém regionu. V letech 1980 až 1983 činilo HDP Jihoafrické republiky téměř 80 % HDP celého regionu. Tento ekonomický náskok byl umožněn mimo jiné počtem obyvatel. V roce 1984 měla JAR přes 31 milionů obyvatel a jediný stát, který se alespoň trochu blížil tomuto počtu byla Tanzanie, která měla okolo 21 milionů. Ostatní státy už vykazovaly mnohem menší číslo - Mosambik 13, Angola 8, Zimbabwe, Malawi a Zambie méně než 8 a Namibie, Lesotho a Svazijsko dokonce jen kolem 1 milionu obyvatel. S těmito atributy byla JAR schopna vytvářet mezistátní vztahy na bázi závislosti. Pokud JAR chtěla udržet svoji bílou vládu, musela donutit sousední nezávislé státy být závislými na ekonomice Jihoafrické republiky. Rozdílná pojetí zahraniční politiky, kterou Pretoria vyznávala, měla zajistit vojenskou a ekonomickou dominanci JAR. Ať už to byla outward policy nebo détente, JAR nabízela dlouhodobou ekonomickou a technickou výpomoc novým nezávislým státům, která by zmírnila jejich opovržení vůči apartheidu. Premiér Botha proto navrhl projekt regionální ekonomické kooperace, který měl zahrnovat Lesotho, Svazijsko, Zimbabwe, Malawi, Namibii, jihoafrické domoviny a Jihoafrickou republiku. Tento projekt byl nazván Konstelace států jižní Afriky (CONSAS, Constellation of Southern

---

⁵ Tato organizace vznikla v roce 1960 a usilovala o likvidaci rasové diskriminace ve všech jejích formách a později požadovala úplně osvobození Jihozápadní Afriky od Jihoafrické republiky (Lacina a kol. 1987: 766)

African States) a JAR v něm měla zaujmout vrchní postavení. Státy ovšem nebyly ochotny připojit se k tomuto projektu, ale převzaly tuto myšlenku k vytvoření ekonomické kooperace, která by jim zajistila nezávislost na jihoafrickém trhu (Gibb 1987: 399-400). Skupinka takzvaných Států frontové linie (the Frontline States⁶) vytvořila na základě Lusacké deklarace v roce 1980 Jihoafrickou rozvojovou koordinační konferenci (SADCC, South African Development Coordination Conference), mezi jejíž cíle patřilo zmírnění hospodářské závislosti na JAR a harmonizace rozvojových programů jihoafrického regionu. Namibie se k této organizaci připojila až po nabytí nezávislosti v roce 1990 (Bauer - Taylor 2005: 333).

Mocenská nadřazenost Jihoafrické republiky jí umožňovala ovlivňovat obchod zemí SADCC. Členské země totiž nemohly vyloučit důležitost obchodu s JAR. Například Botswana, Lesotho a Svazijsko byly díky jejich minimálnímu HDP v poměru s regionem vždy zcela odkázané na JAR. Tyto země spolu sdílejí členství v SACU už od roku 1910, což také velmi ovlivňovalo jejich zahraniční orientaci. Podle dohody SACU byla JAR povinna vyplácet předem určená procenta ostatním členským zemím, které byly tehdy ještě závislá území. V roce 1970 se kvůli nezávislostem jednotlivých zemí musela zakládající smlouva této organizace a způsob přerozdělování výtěžků ze společného obchodu se změnil. Například v letech 1978-1979 znamenaly výtěžky z obchodů SACU pro Lesotho 72 % celého národního příjmu, pro Botswanu to bylo 38 % a pro Svazijsko 62 %. I po vytvoření SADCC tvořilo drtivou většinu importu do Lesotha, Botswany a Svazijska zboží z JAR (Gibb 1987: 401-403).

Jižní Rhodesie byla kvůli mezinárodním sankcím také závislá na obchodu s JAR a po vyhlášení Zimbabwe zůstala JAR největším odběratelem jejího zboží. Mosambik těžil v 80. letech i přes ideologické antipatie hlavně z jihoafrického exportu. Malawi vždy těžilo z dobrých diplomatických vztahů s JAR a oproti ostatním zemím nebylo tolik závislé na vývozu do nejjihnější africké země. Angola s Tanzanií odmítaly hlubší ekonomické styky s JAR a vlády dokonce zakazovaly obyvatelům

---

⁶ Regionální politické společenství sousedních států JAR, které vzniklo v roce 1975 a usilovalo o svržení apartheidu. Společenství se skládalo z Angoly, Botswany, Lesotha, Mozambiku, Tanzanie, Zambie a Zimbabwe (Bauer - Taylor 2005: 333).

migrovat do JAR kvůli pracovním příležitostem. Proto se tyto země nejvíce zaměřovaly na obchod, dopravní systém a migraci v rámci SADCC. Tanzanie měla možnost obchodovat se státy východní Afriky, tudíž se nemusela tolik soustředit na vztahy s jižními sousedy. Jihoafrické vyhlídky po obchodování s Angolou se rozplynuly, když jihoafrická vojska intervenovala do Angoly v polovině sedmdesátých let. Státy SADCC také těžily z pracovních příležitostí, které pro jejich obyvatele JAR poskytovala. V období 1965 až 1984 například obyvatelé z Lesotha zaujímali 30-50 % všech migračních pracovníků. Vysoké procento zastupovaly i obyvatelé Mosambiku. Tradičně nejnižší podíl v těchto procentech představovali obyvatelé Angoly (Gibb 1987: 404-409).

3.9. Období destabilizace a pád apartheidu

V roce 1978 nahradil stávajícího premiéra Vorstera Pieter W. Botha, který nepřevzal zemi v příznivé situaci. Kvůli zjevnému nepřátelství ze sousedních států a vzrůstajícím nepokojům domácího obyvatelstva přišla jihoafrická vláda s takzvanou „totální strategií“. Tato politika se vztahovala k zintenzivnění vojenské pohotovosti, ale premiéru Bothovi bylo už od začátku jasné, že nápor na apartheid již dále nebude únosný a budou muset být opatřeny změny. Proto byl vytvořen Národní řídicí bezpečnostní systém, který organizoval čtyři vládní výbory - ústavní záležitosti, ekonomické záležitosti, sociální záležitosti a obrana. Zejména poslední zmiňovaný výbor nabyl při tehdejších podmínkách důležitosti. Jihoafrické policii byla udělena odpovědnost za potírání povstaleckých hnutí a udržování pořádku v JAR a Svazijsku a jihoafrické armádní síly se měly starat o zbytek jižního regionu. Mezi lety 1979 až 1982 byly jihoafrické policejní a obranné jednotky strůjci několika desítek vražedných akcí, únosů a razií proti předním protivládním aktivistům jak v JAR, tak i v sousedních státech. Během těchto akcí se premiér pokoušel utišit civilní opozici nabídkami uvolnění některých zákonů proti africkým obyvatelům. S přijetím totální strategie byly poprvé uznány odborové svazy afrických obyvatel a Afričanům byly zpřístupněny některé omezené zákony o participaci ve veřejné správě, soukromém podnikání a o soukromém vlastnictví. Tyto „ústupky“ se však nesetkaly s vřelým přijetím. Afričané

cítili k vládním změnám po událostech v Sowetu⁷ spíše podezření (Clark - Worger 2004: 81-83).

Premiér Botha s narůstajícím tlakem jak uvnitř, tak i mimo Jihoafrickou republiku navrhl změnu v podobě nové ústavy. Tato ústava by otevřela dvě nové komory parlamentu, jednu pro barevné a druhou pro Asiaty. Parlament by byl tedy konstruován ze tří komor, čili by se jednalo o takzvaný trikameralismus. Nové komory parlamentu by vytvářely zákony, které by se týkaly příslušného etnika. Zákony, které by ovlivňovaly všechny skupiny obyvatelstva, by byly projednávány při společném zasedání všech komor. Komora pro bílé měla více křesel než další dvě dohromady, tudíž si Národní strana udržela svou nadvládu. Hlavou výkonné moci by byl zvolený prezident. Tato ústava vstoupila v platnost v roce 1984 a roznítla další vlnu občanského odporu. Černošské odbory organizovaly stávky, studenti nedocházeli do škol, členové ANC a PAC prováděli útoky proti bílému obyvatelstvu a dokonce ani členové dvou nově vytvořených parlamentů se na protest neúčastnili jejich zasedání (Clark - Worger 2004: 83-86).

Státní represe vedly také k mezinárodnímu odporu. Proto zemi postihly sankce, které měly dopad na státní ekonomiku. Zahraniční investoři se začali stahovat ze země. Americké a britské banky přestaly poskytovat JAR půjčky. Americký kongres vydal sankce, které zakazovaly nové investice do JAR a také přerušil jihoafrický dovoz do USA (Schwartzman 2001: 117-118). Rada bezpečnosti OSN zaváděla zbrojní embargo a v polovině osmdesátých let také přijala vůči JAR ekonomické sankce (Řehák 2010: 12).

V roce 1989 nahradil ministr financí Frederik W. de Klerk, který patřil k těm umírněnějším z Národní strany, stávajícího prezidenta Bothu (Byrnes 1996). Nový prezident uznal, že africká populace se musí zapojit do politického procesu a postupně povoloval antiapartheidní organizace jako ANC a PAC. Dále zmírňoval státní cenzuru a připravoval zemi na novou multirasovou konstituci. JAR chtěla opět zlepšit svoje

---

⁷ V roce 1976 probíhaly v „černých“ lokalitách protestní akce proti zavedení afrikánštiny jako vyučovacího jazyka. Během těchto protestů byl uspořádán pochod studentů v Sowetu, na který reagovala jihoafrická policie střelbou do zástupu studentů. Policejní zásah vyvolal vzpouru téměř ve všech černošských sídlištích po celé zemi a násilí pak pokračovalo i v dalších letech (Hulec 2010: 240)

vztahy se sousedními státy (Hulec 2010: 261-262). V průběhu devadesátých let již prezident de Klerk projednával rozebrání apartheidu a následnou strukturu nové vlády se zástupci černošských politických hnutí. Tato jednání byla však stále doprovázena násilím mezi státní policií a černými obyvateli. Ani tehdejší protiapartheidní strany nebyly jednotné v názoru, jak by měla být nová vláda konstruována. Strany se lišily v názoru, jestli ponechat „bílé“ ve vládě nebo je úplně odstranit z politického života. Jedna ozbrojená frakce Panafrického kongresu dokonce měla v úmyslu vypořádat se s bílými obyvateli skrze násilí. V roce 1994 však proběhly první všeobecné volby v JAR, které se zúčastnilo až 91 % registrovaných voličů. V těchto volbách zvítězil Africký národní kongres v čele s Nelsonem Mandelou. Tím byla uzavřena rasistická kapitola Jihoafrické republiky a apartheid již by definitivně poražen (Clark - Worger 2004: 101-110).

4. MOCENSKÉ POSTAVENÍ PO PÁDU APARTHEIDU

4.1. Přejchod k demokracii

V období apartheidu bylo regionální postavení Jihoafrické republiky spjato spíše s užíváním hard power (státní armáda a ekonomika) k zajištění národní bezpečnosti a zajištění výsadního postavení ve svém regionu. Po příchodu demokracie v roce 1994 JAR odmítla roli násilné regionální mocnosti, nýbrž se vydala mírovou cestou v zastupování svého regionu. Její mocenské dědictví jí předurčuje k vedení nejen jižní Afriky, ale celého afrického kontinentu (Geldenhuis 2010: 151). Mezinárodní společenství považovalo jihoafrickou zahraniční politiku v době apartheidu za izolacionistickou. Ve svém regionu však jihoafrická vláda vyznávala intervencionistický postoj, neboť jižní Afrika pro JAR vždy byla zdrojem zásob, levné pracovní síly a snadno přístupným odbytištěm výrobků. Po vzniku „nové“ Jihoafrické republiky země stále zaujímá přední ekonomické postavení. Demokratická vláda se zavázala k dodržování lidských práv a egoistická zahraniční politika se změnila na snahu o regionální rozvoj (Flemes 2009: 140).

Termín rozvoj má v samotné Jihoafrické republice poněkud odlišné konotace. Země byla kvůli dlouholeté rasové segregaci rozdělena na část rozvinutou a rozvíjející. Rozvinutá část odkazovala na území obývané bílými, kdežto rozvíjející reflektovala území obydlené zejména černými. Například jihoafrický deník *Business Day* v roce 1994 uvedl, že pokud by byla ekonomika JAR posuzována jako výlučně „bílá“, umístila by se země na 24. místě, za Španělskem. „Černá“ JAR by naopak skončila na 123. místě, za Kongem. Podle indexu lidského rozvoje se tehdy JAR umístila na 93. místě (Horáková 2007: 135).

Poslední roky apartheidu kvůli politickému chaosu a mezinárodní izolaci velmi silně zasáhly jihoafrickou ekonomiku. I po volbách v roce 1994 však neměla úroveň HDP, průmyslového rozvoje či infrastruktury na africkém kontinentu konkurenci. Nová tvář Jihoafrické republiky byla navíc zosobněna Nelsonem Mandelou, který i přes své dlouholeté uvěznění během apartheidu neztratil naději v usmíření mezi rasami, za což sklídlil on i jeho země celosvětové uznání. Proces jednání mezi někdejšími nepřáteli ovšem právě díky Mandelovi proběhl v mírovém duchu, což

naznačilo poklidný přechod země k demokracii. Země se ovšem potýkala také s mnoha problémy. Ekonomika se nenastartovala tak, jak bylo předpokládáno a v zemi zůstal propastný rozdíl mezi příjmy obyvatel. Pozemková reforma ve venkovských částech státu nebyla dostatečně efektivní. Zatímco malá část černého obyvatelstva postoupila do nové střední třídy, v příměstských a mimoměstských částech chudoba zůstala nebo se dokonce prohloubila. Jihoafrický stát také sužovala vysoká nezaměstnanost, kriminalita, epidemie HIV/AIDS a odchod mnoha kvalifikovaných Jihoafričanů (Bauer-Taylor 2005: 237-239, Geldenhuys 2010: 167).

Africký národní kongres ještě před zvolením do parlamentu zastával levicové ideje. Po uvedení do úřadu však strana přešla na neoliberalní politiku. Proto strana představila neoliberalní restrukturalizační program, který se orientoval na snížení daní, privatizaci, snížení státních výdajů, podporu mezinárodního obchodu atd. Africký národní kongres tedy usiloval o úspore státního rozpočtu v době, kdy společnost požadovala větší roli státu v ekonomice, protože v zemi byly velké sociální nerovnosti a vysoká nezaměstnanost (Bauer - Taylor 2005: 269).

Počátkem devadesátých let se Jihoafrická republika začala postupně vymaňovat z mezinárodní izolace. V roce 1992 se JAR po dlouholeté odmlce mohla opět zúčastnit olympijských her, z nichž byla od roku 1964 vyloučena kvůli rasismu. V roce 1994 se JAR vrátila do sdružení Commonwealth, z nějž vystoupila v roce 1961, a postupně obnovila svou činnost v rámci OSN, která po volbách 1994 začala stahovat ekonomické sankce a zbrojní embarga (Řehák 2010: 12).

4.2. Zahraniční politika

Po nastoupení na prezidentský post se Nelson Mandela vyjádřil, že jádrem politiky ANC budou lidská práva. Ty, jak sám Mandela uvedl, mohou být prosazována jen prostřednictvím demokracie. Další důležité zásady strany byly úcta k mezinárodnímu právu, podpora míru a odzbrojení. Nová vláda se cítila být dlužna Africe za podporu při boji proti apartheidu a zavázala se, že přispěje k tomu, aby její region vzkvétal. JAR chtěla obnovit svoje členství v různých mezinárodních

organizacích, z kterých byla za vlády bílé menšiny vyloučena, a její zahraniční politika měla být aktivní v mezinárodním dění. Vláda získala větší uznání, když hostila setkání mezinárodních organizací jako Hnutí nezúčastněných (NAM, Non Aligned Movement), Světová obchodní organizace (WTO, World Trade Organization), Commonwealth. JAR se také brzo stala členem Jihoafrického rozvojového společenství (SADC, Southern Africa Development Community) a Organizace africké jednoty (OAU, Organization of African Unity) (Barber 2005: 1079-1082). V letech 1994 až 2000 JAR ratifikovala téměř 70 multilaterálních dohod a země se stala členem více než 40 mezivládních organizací. Země také působila v roli inovátora v problematických jednáních o nášlapných minách, o vytvoření Mezinárodního trestního soudu nebo v Kimberlejském procesu⁸ (Westhuizen 2011: 217). Chápání nerovnosti bylo pro vládu specifické, neboť JAR byla dlouho pod vládou apartheidu. Proto byla jednou z dalších zásad vlády boj proti světové nerovnosti, kdy jsou slabé státy utlačovány a vykořisťovány silnými státy (Sidiropoulos 2007: 5).

Tehdejší ministr obchodu a průmyslu Alec Erwin označil JAR za „most mezi rozvinutým a rozvíjejícím světem“. Z globálního pohledu sice JAR byla spíše středně silný stát, ale na africkém kontinentu zaujímal země první příčky ve všech mocenských ohledech. Na nové jihoafrické vládě tedy viselo břímě očekávání, že povede Afriku k ekonomickému růstu a politické stabilitě (Barber 2005: 1083). V roce 1999 nahradil stávajícího prezidenta Mandelu Thabo Mbeki, který dosud vykonával funkci zástupce prezidenta. Mbeki se velmi dobře orientoval v zahraniční politice státu a odklonil dosavadní politiku, založenou na lidských právech a demokracii, ke konkrétnějším cílům. JAR se měla více zaměřit na Afriku a méně na světové velmoci (Barber 2005: 1087). JAR se také dožadovala změny ve způsobu globálního vládnutí a proběhla diskuse o tom, jestli by JAR nemohla zastupovat Afriku jako stálý člen Rady bezpečnosti. Při snaze o vyvážení mezi „vykořisťujícím Severem“ a „vykořisťovaným Jihem“ se JAR angažovala ve spolupráci s dalšími významnými státy Jihu. JAR tedy

---

⁸ Kimberlejský proces odstartoval v roce 2000 setkáním států vyvážejících diamanty. Záměrem tohoto procesu je zastavit obchod s takzvanými „konfliktními diamanty“ a zajistit, aby diamanty na legálním trhu pocházely z bezkonfliktních nenásilných zdrojů. Proto byl vytvořen certifikační systém, který stanovuje přísná pravidla pro produkci a obchod s diamanty. Tento systém poskytuje záruku, že diamanty nepocházejí z konfliktních zdrojů, čímž je opravňuje k oběhu na legálním trhu (Kimberley Process 2013).

navázala politické a ekonomické vztahy s Indií, Brazílií nebo Čínou. Tyto státy se tvoří neoficiální sdružení, které mohou díky své ekonomické síle velmi ovlivnit systém globálního vládnutí a zlepšit tak situaci pro znevýhodněné státy. Společně tyto státy mohou vytvářet tlak na bohaté státy Severu, zejména G8⁹, a usilovat o reformu mezinárodních institucí (Mezinárodní měnový fond, Světová banka), které pracují ve prospěch bohatých států (Sidiropoulos 2007: 17-18). Během druhého funkčního období prezidenta Mbekiho se orientace JAR výrazněji zaměřila na svůj kontinent. V letech 2007-2008 působila země jako nestálý člen Rady bezpečnosti OSN a postarala se o pozdvižení, když oponovala rezolucím pro řešení krizové situace v Zimbabwe a také rezolucím proti porušování lidských práv v Myanmaru (Westhuizen 2011: 219). JAR i po nastoupení dalšího prezidenta Jacoba Zuma klade stále větší důraz na své národní zájmy, čímž se nechce odklonit od tradičních hodnot, které zastával Mandela, ale reaguje na aktuální situaci. JAR se již primárně neřídí těmi morálními hodnotami, ale upřednostňuje spolupráci v Africe a vyzdvihuje důležitost spolupráce s dalšími významnými zeměmi Jihu. Země však nechce ve svém regionu vystupovat jako agresivní a egoistický hegemón, protože nátlak, který JAR vyvíjela na sousední státy v období apartheidu, stále není zapomenut. Jihoafrická vláda již nadále nemůže plnit mocenská očekávání západních velmocí, aniž by porušovala své přesvědčení o africké pospolitosti (Traschler 2011: 2-3).

4.3. Hospodářství a armáda

Už od dob apartheidu měla JAR dobré obchodní vztahy se státy mimo Afriku, ale obchody v rámci vlastního kontinentu pro ni vždy představovaly mimořádné zisky. Od roku 1994 do roku 2006 se celkový obchod mezi JAR a státy v Africe zvýšil o 650 %. Sousední státy se nemohou rovnat s tak agresivní obchodní expanzí i přesto, že se výrazně zvýšil export afrických států do JAR. Největších zisků z afrických obchodů se těší hlavně JAR (Sidiropoulos 2007: 13).

---

⁹ G8 neboli Skupina osmi (the Group of Eight) je neformální společenství osmi nejvyspělejších států světa. Patří mezi ně Francie, USA, Velká Británie, Německo, Japonsko, Itálie, Kanada, Rusko (University of Toronto 2013).

Úspěšný přechod k demokracii také položil základy k tomu, aby se z JAR stala nejsilnější ekonomika kontinentu. Z pohledu celého světa náleží JAR 28. příčka co do velikosti HDP, neboť její HDP činí téměř 410 miliard amerických dolarů (World Bank 2013). HDP JAR tedy zastává přes dvě třetiny celkového HDP jižní Afriky, přibližně jednu třetinu HDP sub-saharské Afriky a okolo jedné pětiny HDP celého kontinentu. Tradičním pilířem jihoafrické ekonomiky je export přírodních zásob, zejména nerostů. JAR disponuje největší zásobou zlata, manganu a platiny na světě (Traschler 2011: 2).

Pro jihoafrický vojenský průmysl bylo velmi významné období kolem roku 1989, kdy globální systém zažil razantní ideologický posun. V tomto období se také pomalu začínal měnit politický režim JAR a s tím souvisela i restrukturalizace vojenství. Vojenský rozpočet byl snižován již před volbami 1994 a mnohé podniky pro výrobu zbraní byly pozavírány. Z demokratických voleb z roku 1994 vzešla nová vláda, která se musela vypořádat s tím, jak sloučit dosavadní jihoafrickou armádu s ozbrojenými jednotkami osvobozenického hnutí, aniž by mezi nimi opět nevyvřel konflikt. Armádní průmysl byl přizpůsoben tehdejší době a šíření jihoafrických zbraní do regionu, kontinentu i do světa bylo ulehčeno novou vládní makroekonomickou politikou, která favorizovala export. JAR byla už v době apartheidu významným exportérem zbraní, ale nová vláda se zavázala k tomu, že bude dodržovat a šířit lidská pravidla. Aby se vláda vypořádala se svým dilematem, vytvořila v roce 1995 Národní komisi pro kontrolu konvenčních zbraní (NCACC, National Conventional Arms Control Committee). Hlavní myšlenkou této komise bylo (a stále je) zajistit, aby obchod se zbraněmi byl transparentní, aby bylo vyhověno vládní politice o kontrole zbraní, a aby byly dodržovány mezinárodní smlouvy a dohody, které se týkají obchodu se zbraněmi. JAR je také jedním z vůdčích zastánců odstranění nášlapných min. Země se účastnila několika odstraňovacích akcí v Africe, na Balkáně nebo na Středním Východě (Naidu 2006: 255-261).

Výdaje na armádu JAR se od roku 1990, kdy čítaly přes 6 miliard amerických dolarů, po vládu prvního demokraticky zvoleného prezidenta Mandely snižovaly a na konci jeho volebního období činily méně než 3 miliardy. I tak byly však tyto částky nepoměrné s výdaji sousedních států. Od nástupu druhého prezidenta Mbekiho měly

výdaje opět vzestupnou tendenci a v roce 2011 částka činila okolo 5 miliard USD (Rogers 2012).

4.4. JAR a regionální organizace

4.4.1. Jihoafrické rozvojové společenství

Jihoafrické rozvojové společenství (SADC) je pokračováním regionální spolupráce v jižní Africe z období studené války, která tehdy probíhala v rámci SADCC. Konec studené války s pádem apartheidu byly podněty k přehodnocení bezpečnosti a obchodu v regionu. Zakládající smlouva SADC vznikla v roce 1992 ve Windhoeku v Namibii. Namibie se stala členem už předchozí SADCC v roce 1990, kdy země získala nezávislost. Hlavními cíli organizace je prohloubení hospodářské spolupráce, podpora zahraničních investic, volnější pohyb zboží a služeb. Státy se také zavázaly k mírovému řešení sporů (Lukáš 2006: 78-79).

K stávajícím desíti zemím (Angola, Botswana, Lesotho, Malawi, Mosambik, Namibie, Svazijsko, Tanzanie, Zambie a Zimbabwe) se v roce 1994 přidalo JAR, v roce 1995 Mauricius, v roce 1998 Demokratická republika Kongo (DRK) a Seychely a v roce 2005 Madagaskar (SADC 2013b).

Rozhodujícím prvkem v této organizaci je přítomnost jihoafrické ekonomiky, která je oproti těm sousedním gigantická. JAR je zodpovědná za 80% kombinovaného hrubého domácího produktu v regionu a její obyvatelstvo tvoří okolo 30% celkové populace v tomto regionu (Lukáš 2006: 78-79).

Vstoupení JAR velmi ovlivnilo obchod mezi SADC a Evropskou unií. V období 1994-2005 se z přibližných 11 % zvýšil na přibližně 25 %. Obdobně tomu bylo i u jiných. Na těchto číslech se samozřejmě podílí jihoafrická ekonomika, a proto je struktura obchodu SADC značně asymetrická. V období 1994-1999 byly JAR, Mauricius, Svazijsko a Zimbabwe zodpovědné za 92 % průmyslové produkce regionu a podíl JAR v tomto byl 85 % (Lukáš 2006: 81).

JAR je také významným investorem v prostoru SADC. V roce 2000 přesáhly jihoafrické investice od ostatních členských zemí 5,4 miliard amerických dolarů. Názorným příkladem zvýšené ekonomické angažovanosti JAR v regionu je například

Podíl jednotlivých členských států na tvorbě celkového HDP v SADC, 2003 (v %)

JAR	74,9	Mosambik	1,6
Zimbabwe	4,2	Zambie	1,6
Angola	4,2	Namibie	1,4
Tanzanie	3,9	Svazijsko	0,5
DR Kongo	2,6	Lesotho	0,4
Botswana	2,2	Seychely	0,3
Mauricius	2,1	Malawi	0,1

Zdroj: Lukáš, Ivan (2006) Regionální integrácia v subsaharské Africe: případ Juhoafrického rozvojového společenstva. *Mezinárodní vztahy*. Vol. 42, No. 1. s. 79

vztah s Mosambikem. V období 1997-2002 odpovídaly investice JAR v Mosambiku 49 % všech zahraničních investic. Mosambik byl zdevastován občanskou válkou, hladomorem a záplavami, tudíž potřeboval prostředky pro obnovu svého hospodářství. Zisků z obchodu se těšila i JAR a obchod mezi těmito dvěma státy byl kolem roku 2002 na úrovni obchodu se Zimbabwe, přitom Zimbabwe bylo dlouhodobě pro JAR nejdůležitější obchodní partner. Podobná situace probíhala i s Tanzanií, kde byl patrný značný vzestup obchodní aktivity. Vize SADC byly založeny na principech rovnosti a vzájemném užitku, ale obrovská politická i ekonomická nadřazenost JAR byla zjevná. Ostatní státy byly znepokojeny touto nadřazeností Jihoafrické republiky, a proto byl vytvořen Obchodní protokol SADC, který měl v plánu postupně vytvořit zónu volného obchodu. Tato zóna by umožnila snazší přístup na trh JAR (Alden - Soko 2005: 374-378). Tento plán dosáhl cíle v roce 2008, kdy byla oficiálně vytvořena zóna volného obchodu států SADC. Tato zóna má zajistit další liberalizaci regionálního obchodu, zajistit efektivní výrobu, vytvořit příznivé prostředí pro domácí a zahraniční investice (SADC 2013a). Při otevření trhu regionu i světu však Jihoafrická republika trvala na tom, aby její obchodní partneři dodržovali mezinárodně uznávaná pracovní práva (Alden - Soko 2005: 379). Podle posledních záznamů z roku 2011 má Jihoafrická

republika stále značný náskok v HDP. V počtu obyvatel z organizace vyčnívají spolu s JAR (50,5 milionů) také Demokratická republika Kongo (75,3 milionů) a Tanzanie (44,5 milionů), ale ekonomicky se tyto dvě země s JAR nemohou rovnat (SADC 2013d).

4.4.2. Jihoafrická měnová unie po roce 1994

Vztah mezi JAR k ostatním členským státům (BLNS) byl v podstatě po celou dobu existence této unie velmi dominantní, neboť téměř veškeré výhody spolupráce připadaly ve prospěch JAR. Například podíl výtěžků pro JAR byl na přelomu roku 1969/1970 97,4 %. Ke konci apartheidu se podmínky pro BLNS postupně zlepšovaly a mezi lety 1994 a 1995 podíl JAR klesl na 69 %. Přesto i v 90. letech tvořilo většinu dovozu do zemí BLNS zboží z JAR a kvůli společnému celnímu režimu pro ně nebylo výhodné nakupovat konkurenční výrobky například z Evropy nebo z Asie. Po svržení apartheidu začala JAR také jednat s Evropskou unií o možnosti volného obchodu. JAR získala omezené členství na trhu EU, což však znamenalo další ztrátu příjmů ostatních států, protože JAR získala daňové úlevy pro obchod s EU a mohla tak odvádět minimum z výtěžku do společného banku SACU. Ostatní státy se dovolávaly znovu projednání smlouvy SACU a změnění podmínek v rozhodování a hlavně přepočtení vzorce pro rozdělování výtěžků z obchodů SACU (Ahwireng-Obeng - McGowan 1998: 180-183).

Nová vláda Afrického národního kongresu byla rozhodnuta demokratizovat unii a pozměnit její dosavadní smlouvy tak, aby byly obchody pro jejich menší sousedy příznivější. Revize dohody proběhla v roce 2002 a z nové dohody vzešlo další přeformulování vzorce pro výtěžky a další změny v jednotlivých daních unie. JAR slíbila, že bude kompenzovat ostatním členům její výhody z obchodů v rámci SACU a Evropské unie. Vztah mezi členy se však kvůli těmto partikulárním změnám o mnoho neposunul. Stále je zde patrný vztah „sponzora a příjemce“, neboť všechny změny jsou vázány na jihoafrický rand a státy tedy nejsou schopny uplatňovat bez přičinění JAR nějakou nezávislou fiskální politiku (Alden - Pere 2009: 150-151). Hlavními

obchodními partnery SACU jsou Čína, USA, Německo, Japonsko, Nizozemí a Francie (SACU 2011).

4.4.3 Africká unie a Nové partnerství pro africký rozvoj

Africká unie (AU, African Union) vznikla v roce 2002 v jihoafrickém Durbanu a nahradila tak téměř čtyřicet let starou Organizaci africké jednoty (Bauer - Taylor 2005: 336). Jihoafrický prezident Mbeki byl hlavním tvůrcem této přeměny a po jejím uvedení nastoupil jako první předseda. Prezident také inicioval již v roce 2001 program Nové partnerství pro africký rozvoj (NEPAD, New Economic Policy for Africa's Development) (Westhuizen 2011: 2017). Hlavní cíle tohoto programu byly vymýcení chudoby, udržitelný rozvoj a integrace Afriky do světové ekonomiky. Aby mohly být tyto cíle dosaženy, musely by je podpořit velké světové ekonomiky, zejména sdružení G8. Politická stabilita afrických států byla také nutnou podmínkou pro dosažení pokroku. Prezident Mbeki při vytváření konceptu NEPAD vycházel ze zásad ANC a tvrdil, že stabilita nemůže být dosažena bez demokracie, dodržování lidských práv, míru a spravedlivého vládnutí. Proto měly státy přijmout taková opatření, aby dosáhly politické stability. Kvůli státům, které měly značné rezervy v úrovni demokracie, byl vytvořen speciální výbor pro monitorování jejich pokroku. NEPAD měl až na pár výjimek (například Libye) mezi africkými státy úspěch a Mbeki zaujal vůdčí postavení v tomto projektu (Barber 2005: 1089).

NEPAD byl také velmi pozitivně přijat u západních zemí. Spolek G8 se na mítinku v roce 2002 dohodl na Akčním plánu pro Afriku a Spojené státy americké a Evropská unie souhlasily, že zvýší svojí finanční podporu v dalších pěti letech nejméně o padesát procent. Africké státy přistupovaly k monitorovacímu výboru opatrně, neboť nechtěly, aby byla jejich vláda zpochybněna. Participace ve spolupráci s výborem byla dobrovolná, tudíž zde nebyl žádný donucovací prostředek (Barber 2005: 1090).

Další vliv v Africké unii nabyla JAR v roce 2004, když byla zvolena ministryně zahraničí Nkosazana Dlamini-Zuma předsedkyní nově vytvořeného hlavního

rozhodovacího orgánu Radě míru a bezpečí (PSC, Peace and Security Council). Legislativní orgán Panafrický parlament (PAP, Pan-African Parliament) sídlí v jihoafrickém hlavním městě Pretorie a JAR poskytuje parlamentu veškerý personál, který pochází z jejího vlastního parlamentu. Společná agenda AU se zaměřila na nejvíce zanedbanou oblast své působnosti, prevenci konfliktů, a vytvořila zvláštní podpůrné jednotky pro peacekeepingové mise a jiné formy mírových misí. Tyto jednotky se nazývají Africké rezervní síly (ASF, African Standby Force) a měly by obsahovat brigády 3,5 až 5 tisíc vojáků z řad regionálních společenství (například SADC) (Kagwanja 2009: 13-14). JAR společně s Libyí, Nigérií, Alžírskem a Egyptem pokrývá 75 % rozpočtu celé organizace (Flemes 2009: 147)

4.5. JAR jako stabilizátor bezpečnosti

Po pádu apartheidu se radikálně změnil pohled JAR na regionální i kontinentální bezpečnostní vztahy. JAR po vstupu do SADC mohl projevit své schopnosti bezpečnostní kooperace skrze instituci Orgán pro politiku, obranu a bezpečnost (OPDS, Organ on Politics, Defense and Security). Afrika byla poznamenána řadou vnitrostátních konfliktů, a proto se strategie OPDS spíše soustředila na podporu míru a bezpečnosti a ochranu lidí v politické nestabilitě. Bezpečnostní politika JAR považuje peacekeepingové mise za hlavní prostředky pro udržení míru a stability. Tyto mise také mohou předejít tomu, aby případný vnitrostátní konflikt zasáhl i do jiného státu. Proto JAR preferuje při řešení konfliktu mechanismy diplomatického vyjednávání než armádní zásah. Ačkoliv JAR disponuje jednoznačně nejsilnější armádou subsaharského regionu, počíná si ve své strategii vůči nestabilnímu regionu zdrženlivě (Flemes 2011: 15-16).

Vyhlídky stability na území SADC však byly ohroženy kvůli vojenskému spolenectví mezi Angolou, DRK a Zimbabwe. V prvních dvou zmíněných zemích totiž vlády čelily vnitrostátní krizi. Zahraniční politika JAR se soustředila na multilaterální vyjednávání a řešení konfliktu, protože chtěla působit spíše jako stabilizátor než hegemon. Dědictví apartheidu je jednoznačně jedním z hlavních vlivů

na jihoafrickou politiku. Demokratická vláda se oprostila od násilné politiky také tím, že se v regionu bude řídit spíše ideály než silou (Flemes 2011: 16-17).

Jihoafrická zahraniční politika v několika případech jednala unilaterálně, čímž ohrozila svoje ambice na roli vůdčího státu. V polovině devadesátých let probíhala politická krize v Nigérii a JAR se rozhodla řešit situaci přes světové velmoci a OSN. Naléhala na Velkou Británii a USA, aby uvalily embargo na nigerijskou ropu. Na půdě OSN se JAR dovolávala vojenského zásahu. JAR si však za tento přístup vysloužila kritiku od OAU, neboť se otočila zády k africkému státu a odmítla řešit konflikt v rámci kontinentu. O pár let později probíhala občanská válka v DRK. V té době už DRK patřilo do SADC a Angola, Namibie a Zimbabwe vyslaly své armádní jednotky, aby pomohly vyřešit situaci. JAR obvinila tyto tři sousedy z vměšování se do vnitřních záležitostí státu. JAR naopak sama řešila v roce 1998 politickou krizi v Lesothu, kam poslala vlastní jednotky, aniž by o jakékoli krizové strategii jednala na půdě SADC. JAR bylo vyčítáno, že v Lesothu jednala pouze s vidinou vlastního zájmu, protože zde chtěla ochránit vlastní průmysl (Kagwanja 2006: 32-33).

Tyto příklady iniciativ zahraniční politiky se neseťkaly s úspěchem, proto se druhý jihoafrický prezident Thabo Mbeki rozhodl změnit její pojetí. Jihoafrická republika „odolala pokušení“ nevyužít svoji ekonomickou a vojenskou sílu k upevnění své role v regionu. Místo toho se uchýlila k použití soft power ve formě preventivní diplomacie a vyjednávání, aby pozvedla svou reputaci v Africe. JAR se poučila z neefektivní strategie zahraniční politiky za vlády Nelsona Mandely. Od tohoto posunu hrála JAR důležitou roli v mírových procesech v Burundi, Demokratické republice Kongo, Súdánu, Pobřeží Slonoviny. V některých z těchto zemí nepůsobila JAR jen jako zprostředkovatel, ale poskytovala také peacekeepingové jednotky (Southall 2006: 3-6).

4.6. Africká renesance

Idea africké renesance vznikla v roce 1996, když tehdejší viceprezident JAR Thabo Mbeki pronesl v parlamentu legendární větu „Jsem Afričan“ (I am an African).

Mbeki chtěl vyjádřit konec rasistické etapy a začátek nové éry svobody (Horáková 2007: 197-198). Viceprezident Mbeki reagoval na pesimismus, který byl díky různým událostem z 90. let v Africe patrný. Africká renesance čerpala inspiraci z dřívějších myšlenkových konceptů jako *panafrikanismus*, *négritude*, *ubuntu* či Černé uvědomění a měla obnovit africkou identitu tím, že jí dodá důstojnost a sebeúctu (Kagwanja 2009: 6). Africká renesance měla přesvědčit obyvatele kontinentu i okolního světa, že Afrika má co nabídnout, a že má smysl hledat africkou identitu. Mbekiho myšlenka byla také podporována sloganem *Diversity in Unity* (rozmanitost v jednotě), který symbolizoval heterogenní složení afrického obyvatelstva. Mbekiho pojetí obnovy afrického identity však přesahovalo hranice rasy, barvy, genderu či historického původu. Tato idea měla být ústředním bodem rekonstrukce a rozvoje Afriky, jejímž symbolickým centrem bude Jihoafrická republika (Horáková 2007: 199-200).

Jihoafrické obyvatelstvo naléhavě pociťovalo potřebu morální obnovy a znovunabytí identity, neboť bylo po dlouhá léta vystaveno ponížení, jak za dob kolonialismu, tak za vlády apartheidu. JAR byla tím vhodným státem pro posazování tohoto pojetí, protože na rozdíl od ostatních afrických států disponovala pluralitní demokracií, prosperující ekonomikou a vehementně se také zasazovala o lidská práva (Horáková 2009: 2013-2016). Mbeki chápal koncept africké renesance i v oblasti afrického míru a bezpečnosti. Proto byl jihoafrickým parlamentem v roce 2001 vytvořen Mezinárodní kooperační fond (International Co-operation Fund). Tento fond prostřednictvím půjček podporuje budování demokracie a dobrého vládnutí, pomáhá zabránit konfliktům, poskytuje humanitární podporu atd. (Kagwanja 2009: 7).

4.7. JAR a světová společenství

4.7.1. IBSA

Jihoafrická republika se angažuje v bližší spolupráci i mimo svůj kontinent. V roce 2003 společně s Indií a Brazílií vytvořila partnerství nazvané IBSA (India-Brazil-South Africa Dialogue Forum). Toto partnerství bylo vytvořeno kvůli sdíleným názorům a zájmům v oblasti regionálních a mezinárodních záležitostí. Země chtějí

společně podporovat kooperaci v oblastech obrany, diplomacie, mezinárodního obchodu, technologie, sociálního rozvoje, životního prostředí atd. Hlavy těchto tří států chtějí také skrze IBSA zvýšit spolupráci v rámci zemí Jihu. Institucionální formu společenství tvoří Trilaterální komise tvořena z třech ministrů zahraničí a jejich asistentů. Země se domluvily, že budou pořádat pravidelné schůzky, na kterých budou jednat o směru jejich partnerství. První schůzka proběhla v roce 2004 v Novém Dillí, kdy řešily návrhy na reformu OSN, otázky bezpečnosti a míru, terorismu, globalizace a trvale udržitelného rozvoje. Země se zavázaly, že budou usilovat o nalezení cest jak efektivně uskutečňovat program NEPAD. Všechny země se shodly v názoru na reformu složení Rady bezpečnosti. Velmocenské pozice v regionech zemím umožnilo vytvořit meziregionální obchodní dohody (Alden - Vieira 2005: 1088-1090). IBSA naléhá na OSN, že její hlavní rozhodovací orgán není zastoupen podle aktuálního rozložení sil ve světě. Tato spolupráce zastupuje všechny rozvíjející se země a jejich zájmy chce obhajovat v nevlivnějších institucích světa (Özkan 2006: 85).

4.7.2 BRICS

BRICS je neformální spolek pěti světových rozvíjejících se ekonomik Brazílie, Rusko, Indie, Čína a Jihoafrická republika. Tento spolek je považován za jakousi protiváhou skupiny G8, která sdružuje bohaté světové ekonomiky. Poprvé se tento spolek sešel v roce 2006 v New Yorku, tehdy ještě bez JAR (The Economist 2013). BRICS podporuje mír, bezpečnost, rozvoj a spolupráci. JAR byla do spolku přizvána v roce 2010 a BRIC se změnil na BRICS, čímž posílil spolupráci Jihu o velmoc afrického kontinentu. JAR tak otevřela dveře novým investorům, kteří mohou podporovat růst nejen v JAR, nýbrž v celé Africe. Ačkoliv je patrný značný nepoměr mezi jihoafrickou ekonomikou a ostatními členy BRICS, JAR může nabídnout obrovské zásoby nerostných surovin ze svého regionu (South African Government Information 2013). V březnu 2013 hostila JAR v Durbanu pátý summit BRICS, kde země jednaly o založení společné rozvojové banky, obchodní rady a záchranného fondu, aby se země vymanily z vlivu Mezinárodního měnového fondu a Světové banky. Dále země jednaly o zintenzivnění rozvojové pomoci v Africe a JAR se na

summitu dohodla s Čínou na obchodní spolupráci za miliardy dolarů. Země BRICS dohromady tvoří 43 % obyvatel planety a 21 % světového HDP (Novinky 2013, South Africa.info 2013).

5. ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce je představit JAR jako regionálního hegemonu. První kapitola poskytla práci teoretický rámec pro demonstraci tohoto tvrzení ve dvou časových úsecích, z nichž oba měly pro JAR jako regionálního hegemonu různá specifika. V obou zmíněných obdobích jsou zobrazeny materiální a nemateriální možnosti země. JAR měla významné postavení už od koloniálních dob, kdy zemi obývali Nizozemci a poté Britové. JAR, respektive celý region jižní Afriky, disponuje obrovským bohatstvím nerostných surovin a jiných zdrojů, což samozřejmě vždy přitahovalo mimořádnou pozornost koloniálních mocností. Velká Británie v JAR připravila prostředí pro vcelku stabilní politické vedení a podílela se na jihoafrické vládě až do nástupu Národní strany v roce 1948.

Národní strana zavedla režim apartheidu, který byl založen na segregaci jihoafrického obyvatelstva. Tímto počinem si JAR odvrátila přízeň mezinárodní veřejnosti, ale obchody s rozvinutými státy si země udržela. Obchodní styky se silnými ekonomikami Velké Británie a Spojených států amerických byly pro jihoafrickou vládu stěžejní v dobách, kdy implementovala praktiky rasistické politiky. Země se otevřela velkým světovým firmám a zahraniční kapitál přispěl k upevnění ekonomické dominance JAR v regionu. Národní strana se v brzkých letech své vlády soustředila spíše na stabilizaci vlastního státu. Vedení JAR bylo v tehdejších dobách nad poměry stabilní a díky zahraničním investicím vzkvétala ekonomika nepoměrně oproti sousedním státům. Rasistický způsob vlády v JAR se samozřejmě neobešel bez odezvy OSN, která postupně vydávala ekonomické sankce a vojenská embarga, ale v mnohých případech se blízcí obchodní partneři JAR (Velká Británie, USA) rozhodly nepodporovat tato opatření, čímž ochraňovaly své zájmy na území jihoafrického státu.

Nutným nástrojem úspěchu rasistické politiky při rozdělování populace byly početné policejní a armádní jednotky. JAR také potřebovala dostatečnou obranu proti silicímú náporu některých afrických států. V 60. letech zachvátil Afriku proces dekolonizace a mnohé nezávislé státy vyjádřily svůj odpor vůči vládě apartheidu a pokoušely se vyvíjet na JAR tlak. Některé sousední státy byly vázány na obchod s JAR skrze společnou celní unii SACU a JAR jako nejsilnější ekonomika v podstatě

diktovala podmínky obchodních vztahů uvnitř unie. Vláda Jihoafrické republiky vedla velmi úspěšnou zahraniční politiku, neboť nabízela ekonomickou výpomoc africkým státům a tím si je zavazovala k obchodní spolupráci. Počet obyvatel Jihoafrické republiky byl nesrovnatelně vyšší než u jiných afrických států, ale i přesto představoval rozvíjející se trh Jihoafrické republiky významnou pracovní příležitost pro obyvatele sousedních států. JAR tedy sledovala své sobecké zájmy a k udržení své výsadní pozice využívala svoje materiální zdroje. Zcela výjimečný rozměr získala pozice JAR ve studené válce kvůli své geostrategické poloze. Západní státy i přesto, že se neztotožňovaly s apartheidem, materiálně podporovaly jihoafrickou vládu a modernizovaly její armádu. JAR byla také předurčena k vůdčí roli ve stabilizaci regionu a v zadržování komunismu ve státech jižní Afriky. Výsledkem spolupráce se světovými velmocemi bylo mimo jiné budování jaderného výzkumu a následné vytvoření jaderné zbraně. Držení jaderné zbraně bylo v Africe naprosto ojedinělou záležitostí. JAR tím dala dostatečně najevo význam své mocenské pozice a varovala potencionální agresory čemu mohou v případě napadení JAR čelit.

Jihoafrická armáda působila i v sousedních zemích, kde se koncentrovaly protipartheidní partyzánské skupiny. Sousední státy chtěly vyjádřit svou nevoli vůči jihoafrickému rasistickému režimu tím, že usilovaly o vytvoření obchodního společenství bez účasti JAR, čímž by připravily její ekonomiku o stabilní zisky a její pozice by byla oslabena. Společenství SADCC bylo důkazem, jak moc závislé okolní státy na jihoafrické ekonomice jsou, neboť společenství bez JAR bylo zcela nefunkční. V 80. letech se na JAR stále více podepisovala izolace a její dosavadní ochránci (Velká Británie a USA) už se začaly obracet zády. Jihoafrická vláda na konci studené války již déle nevydržela odolávat náporu uvnitř státu i mimo něj a postupně likvidovala zákony apartheidu a poté umožňovala činnost politických stran zastupujících diskriminovaná etnika.

JAR se v období apartheidu vyznačovala sobeckou a silovou povahou hegemonie. Země v první řadě sledovala svoje národní zájmy a těžila hlavně z obchodů mimo Afriku. V obchodech uvnitř kontinentu JAR sledovala pouze své zájmy a zisky. Mnoho afrických států režim apartheidu odsuzovalo, ale zejména sousední státy byly

zcela odkázány na gigantickou ekonomiku JAR. Ačkoliv vláda bílé menšiny musela odstoupit, protože čelila obrovskému tlaku jak v Africe, tak na mezinárodním poli, nová demokratická vláda zdědila stát s naprosto dominantní ekonomickou a armádní silou na africkém kontinentu.

Přeměna apartheidu v demokratickou společnost byla vcelku poklidná, což bylo v kontextu s africkým kontinentem velmi překvapivé. Africký národní kongres v čele s Nelsonem Mandelou se chtěl oprostít od silové povahy jihoafrického politiky. Země pod novým vedením vystupovala z pozice morální autority, když zastávala a šířila důraz na hodnoty jako lidská práva, demokracie, rovnost občanů, spravedlivá vláda atd. ANC nabízel ideu mírového soužití všech rasových skupin heterogenního obyvatelstva JAR. Prezident Mandela představoval symbolickou osobnost naděje o mír a usmíření afrického kontinentu. JAR se pod jeho vedením zapojila do regionálních, kontinentálních i celosvětových organizací a dala tak najevo přesvědčení o důležitosti mezinárodní spolupráce. V SADC zaujímá JAR bezpochyby nejvýznamnější postavení jak ekonomicky, tak vojensky, a velmi se podílí na určování agendy této organizace. JAR má být pro své africké sousedy příkladem fungujícího demokratického státu a ukazuje jim cestu k míru a prosperitě. Jihoafrická vláda se však potýká s problémy, které náhlá změna politického režimu přinesla. Zemi sužuje vysoká nezaměstnanost, kriminalita, velká sociální nerovnost a šíření epidemie HIV/AIDS.

Ekonomická dominance JAR po pádu apartheidu přetrvávala a její produkce zaplavila trhy afrických zemí, čímž však země přispěla k růstu nerovnováhy mezi ní a ostatními africkými státy. Jihoafrické vládě bylo vytýkáno, že se spíše ztotožňuje se západními velmocemi než s africkými státy a prosazuje spíše své národní zájmy. Toto nařčení odvrátil v pořadí druhý demokraticky zvolený jihoafrický prezident Thabo Mbeki, který prosazoval myšlenku, že africké konflikty mají primárně řešit samotní Afričané. Mbeki vždy upřednostňoval mírová řešení a působil jako mediátor v několika konfliktech na africkém kontinentu. Tento prezident inicioval institucionální reformu Organizaci africké unie v Africkou unii a zasadil se o vůdčí postavení JAR v této organizaci. Mbeki stál u zrodu programu ekonomického rozvoje NEPAD, skrze

něž poskytují světové velmoci finanční pomoc africkým státům. JAR se v rámci SADC, AU a OSN zapojila do poskytování peacekeepingových a dalších podpůrných jednotek a její armáda působila v několika zemích napříč celým africkým kontinentem. Mbeki chtěl navrátit prestiž nejenom své zemi, ale také africkým obyvatelům, a proto šířil myšlenky africké renesance. Jeho myšlenky kladly důraz na obnovu africké identity a důstojnosti. Zahraniční politika směrem k Zimbabwe však nebyla v souladu s obecným prosazováním lidských práv. JAR byla odpovědná za řešení politické krize v Zimbabwe, ale jihoafrická vláda oponovala africkým státům i světovým velmocím, které se dožadovaly přísnějšího zakročení proti kruté vládě zimbabwského prezidenta Mugabeho. V tomto případě JAR jako stabilizátor regionu selhala a dokázala, že v jejím mocenském postavení jsou jisté slabiny (Geldenhuys 2010: 165).

Jihoafrická republika proklamuje svůj zájem v reprezentaci chudých států Jihu. Spolky jako IBSA a BRICS jsou viditelným důkazem spolupráce těch bohatších rozvíjejících se států, které zastupují zájmy znevýhodněných zemí Jihu a usilují o to, aby zesílilo postavení znevýhodněných a vykořisťovaných zemí. Ačkoliv JAR oproti ekonomikám těchto zemí zaostává, její mocenské ambice sahají zcela evidentně i mimo Afriku.

Jihoafrická republika prokázala svoji vyspělost, když v roce 2010 hostila mistrovství světa ve fotbale. JAR byla poctěna pořádáním jedné z nejoblíbenějších a nejsledovanějších událostí světa. Jihoafrickými delegáty při výběru hostující země byli významní státníci jako Thabo Mbeki, bývalý prezident de Klerk a Mandela a anglikánský arcibiskup Desmond Tutu. Poslední tři jmenovaná jsou držitelé Nobelovy ceny za mír (Ujfalusi 2010: 13). Tento fotbalový svátek sjednotil jihoafrická etnika a posílil celonárodní cítění. Příprava na mistrovství světa přinesla velké množství pracovních příležitostí a zlepšení infrastruktury. Navzdory jihoafrickému problému s kriminalitou nedošlo během šampionátu k žádnému vážnějšímu incidentu, dokonce ani k jediné vraždě či násilnému přepadení. JAR tedy dokázala, že je schopna pořádat takovou majestátní akci, jakou bezpochyby fotbalové mistrovství světa je (Hulec 2010: 325).

Po nástupu demokratické vlády se pojetí jihoafrického hegemonu markantně změnilo. JAR již nesleduje pouze své zájmy, ale dominuje skrze svou morální autoritu a vzájemnou spolupráci. Země sice téměř ve všech ohledech převyšuje většinu států v regionálních i kontinentálních organizacích, ale využívá svoje materiální možnosti ku prospěchu všech. I přes roli regionálního stabilizátora bezpečnosti řeší krize multilaterálně a neopírá se pouze o svoji sílu. Svůj kontinent navíc stále usilovněji zastupuje na mezinárodním poli, kde může projevit svůj mocenský potenciál.

Hospodářská a politická dominance Jihoafrické republiky nemá ve svém regionu sebemenší konkurenci. Uvnitř AU je patrné soupeření s Nigérií, která patří mezi ty bohatší africké státy, ale nigerijské vedení nedosahuje takového uznání jako jihoafrické (Flemes 2009: 151). Po shrnutí materiálních a nemateriálních prostředků státu mohu směle potvrdit, že Jihoafrická republika je regionálním hegemonem. Jestli si svou pozici udrží i v následujících letech bude záviset na řešení jejích vnitrostátních problému a také na jejím přístupu k zahraniční politice. Jihoafrická vláda dokazuje již dlouho svůj zájem o africký kontinent. Její aktivita mimo africký kontinent (IBSA, BRICS) je však také stále intenzivnější. JAR z pozice zástupce regionu (kontinentu) usiluje o výsadnější postavení v mezinárodní politice. Je tedy pravděpodobné, že JAR bude i nadále působit jako prostředník mezi světovou politikou a zájmy států vlastního kontinentu.

6. SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ

6.1. Literatura

Ahwireng-Obeng, Fred - McGowan, Patrick J. (1998) Partner of Hegemon? South Africa in Africa - Parto Two. *Journal of Contemporary African Studies*. Vol. 16, No. 2. 165-195

Alden, Chris - Pere, Garth le (2009) South Africa in Africa - bound to lead? *South Africa Journal of Political Studies*. Vol. 36, No. 1. s. 145-169

Alden, Chris - Soko, Mills (2005) South Africa's economic relations with Africa: hegemony and its discontents. *Journal of Modern African Studies*. Vol. 43, No. 3. s. 367-392

Alden, Chris - Vieira, Marco Antonio (2005) The New Diplomacy of the South: South Africa, Brazil, India and trilateralism. *Third World Quarterly*. Vol. 26, No. 7. s. 1077-1095

Barber, James (2005) The New South Africa's Foreign Policy: Principles and Practise. *International Affairs*. Vol. 81, No. 5. s. 1079-1096

Barratt, John (1970) South Africa's Outward Movement. *Modern Age*. s. 129-139

Bauer, Gretchen - Taylor, Scott (2005) *Politics in Southern Africa: state and society in transition*. Lynne Rienner Publishers. Boulder.

Byrnes, Rita M., ed. (1996) *South Africa: A Country Study*. Dostupné na: <http://countrystudies.us/south-africa/33.htm>, 5.4.2013

Clark, Nancy L. - Worger, William H. (2004) *South Africa: The Rise and Fall of Apartheid*. Pearson Education Limited. Edinburg.

Destradi, Sandra (2008) Empire, Hegemony, and Leadership: Developing a Research Framework for the Study of Regional Powers. *GIGA Working Papers*. No. 79

Flemes, Daniel (2007) Conceptualising Regional Power in International Relations: Lessons from the South African Case. *GIGA Working Papers*. No. 53.

Flemes, Daniel (2009) Regional power South Africa: Co-operative hegemony constrained by historical legacy. *Journal of Contemporary African Studies*. Vol. 27, No. 2. s. 135-157

Flemes, Daniel - Nolte, Detlef (2010) Introduction. In: *Regional leadership in the global system: ideas, interests and strategies of regional powers*. Farnham. Ashgate. s. 1-15

Flemes, Daniel - Vaz, Alcidis Costa (2011) Security Policies of India, Brazil and South Africa - Regional Security Contexts as Constraints for a Common Agenda. *GIGA Working Papers*. No. 160

Geldenuys, Deon (2010) South Africa: The Idea-driven Foreign Policy of a Regional Power. In: *Regional leadership in the global system: ideas, interests and strategies of regional powers*. Farnham. Ashgate Publishing Limited. s. 151-168

Gibb, Richard A. (1987) The Effect on the Countries of SADCC of Economic Sanctions against the Republic of South Africa. *Transactions of the Institute of British Geographers*. Vol. 12, No.4. s. 398-412

Guelke, Adrian (1974) Africa as a Market of South African Goods. *The Journal of Modern African Studies*. Vol. 12, No. 1. s. 69-88

Hirschmann, David (1976) Southern Africa: Détente?. *The Journal of Modern African Studies*. Vol. 14, No. 1. s. 107-126

Horáková, Hana (2007) *Národ, kultura a etnicita v postapartheidní Jižní Africe*. Gaudeamus. Hradec Králové.

Hulec, Otakar (2010) *Dějiny Jižní Afriky*. Lidové noviny. Praha.

Jordaan, Eduard (2003) The concept of a middle power in international relations: distinguishing between emerging and traditional middle powers. *Politikon: South African Journal of Political Studies*. Vol. 30. s. 165-181

Kagwanja, Peter (2006) Power and peace: South Africa and the refurbishing of Africa's multilateral capacity for peacemaking. In: Southall, Roger ed. *South Africa's*

role in conflict resolution and peacemaking in Africa. HSRC Press. Cape Town. s. 27-58

Kagwanja, Peter (2009) *An encumbered regional power? The capacity gap in South Africa's peace diplomacy in Africa*. HSRC Press. Cape Town.

Kappel, Robert (2011) On the economics of regional powers: theory and empirical results. In: Godehardt, Nadine - Nabers, Dirk eds. *Regional Powers and Regional Orders*. Routledge. Abington. s. 68-92

Lacina, Karel (1979) *Politika apartheidu*. Nakladatelstvo Pravda. Bratislava.

Lacina, Karel a kol. (1987) *Nejnovější dějiny Afriky*. Nakadatelství Svoboda. Praha

Lemke, Daniel (2010) Dimensions of Hard Power: Regional Leadership and Material Capabilities. In: Flandes, Daniel ed. *Regional leadership in the global system: ideas, interests and strategies of regional powers*. Ashgate. Fahnham. s. 31-50

Lukáš, Ivan (2004) Cooperation of western powers with the Republic of South Africa from 1948 to the end of the 1970's. *Archív orientální*. Vol. 72. No. 1. s. 91-105

Lukáš, Ivan (2006) Regionálná integrácia v subsaharské Africe: prípad Juhoafrického rozvojového spoločenstva. *Mezinárodní vztahy*. Vol. 42, No. 1. s. 74-96

Naidu, Sanusha (2006) The South African arms industry: redefining the boundaries. In: Southall, Roger ed. *South Africa's role in conflict resolution and peacemaking in Africa*. HSRC Press. Cape Town. s. 253-265

Nolte, Detlef (2007) *How to Compare Regional Powers: Analytical Concepts and Research Topics*. GIGA. Hamburg.

Özkan, Mehmet (2006) A New Approach to Global Security: Pivotal Middle Powers and Global Politics. *Journal of International Affairs*. Vol. 11, No. 1. s. 77-95

Řehák, Vilém (2010) Jihoafrická republika jako regionální a kontinentální velmoc. *Mezinárodní politika*. Vol. 34, No. 7. s. 10-12

Schwartzman, Kathleen C. (2001) Can International Boycotts Transform Political Systems? The Cases of Cuba and South Africa. *Latin American Politics and Society*. Vol. 32, No. 2. s. 115-146

Sidiropoulos, Elizabeth (2007) African Regional Powers: The Foreign Policy of South Africa. *The South African Institute of International Affairs*. Vol. 33

Southall, Roger (2006) Introduction: South Africa, an African peacemaker? In: *South Africa's role in conflict resolution and peacemaking in Africa*. HSRC Press. Cape Town. s. 1-26

Spence, J. E. (1977) Detente in Southern Africa: An Interim Judgment. *International Affairs*. Vol. 53, No. 1. s. 1-16

Spence, J. E. (1999) Southern Africa in the Cold War. *History Today*. (<http://www.historytoday.com/je-spence/southern-africa-cold-war>, 2.4.2013)

Tammen, L. Ronald (2000) *Power Transitions: Strategies for the 21st Century*. CQ Press. Washington.

Traschler, Daniel (2011) South Africa: a hamstrung regional power. *Center for Security Studies*. No. 102

Ujfalúši, Robin (2010) Šance pro Afriku - fotbalový šampionát v JAR (nejen) z rozvojové perspektivy. *Mezinárodní politika*. Vol. 34, No. 7. s. 13-15

Westhuizen, Janis van der (2011) 'A fine and delicate balance ...': South Africa's middle power complexities, 1994-2009. In: *Regional Powers and Regional Orders*. Routledge. Abington. s. 209-228

6.2. Internetové zdroje

Kimberley Process (2013) *KP Basics*
 (<http://www.kimberleyprocess.com/web/kimberley-process/kp-basics>, 10.4.2013)

Novinky (2013) *Země BRICS si zakládají vlastní banku, chtějí se zbavit MMF*. 28.3.2013 (<http://www.novinky.cz/ekonomika/297438-zeme-brics-si-zakladaji-vlastni-banku-chteji-se-zbavit-mmf.html>, 14.4.2013)

NTI (2013) *South Africa - Nuclear* (<http://www.nti.org/country-profiles/south-africa/nuclear/>, 31.3.2013)

OSN (2013) *Total Population* (http://esa.un.org/unpd/wpp/JS-Charts/pop-tot_0.htm, 29.3.2013)

OSN (2013) *Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons* (<http://www.un.org/disarmament/WMD/Nuclear/NPT.shtml>, 31.3.2013)

Rogers, Simon (2012) *Military spending: how much does the military cost each country.* *The Guardian*. 17.4.2012 (<http://www.guardian.co.uk/news/datablog/2012/apr/17/military-spending-countries-list#data>, 5.4.2013)

SACU (2007) *History of SACU* (<http://www.sacu.int/about.php?id=394>, 1. 4. 2013)

SACU (2011) *Merchandise Trade Statistics* (http://www.sacu.int/publications/trade_statistics/2012/merchandise_trade_statistics11.pdf, 13.4.2013)

SADC (2013a) *Free Trade Area* (<http://www.sadc.int/about-sadc/integration-milestones/free-trade-area/>, 6.4.2013)

SADC (2013b) *History and Treaty* (<http://www.sadc.int/about-sadc/overview/history-and-treaty/>, 6.4.2013)

SADC (2013c) *Member States* (<http://www.sadc.int/member-states/>, 20.3.2013)

SADC (2013d) *SADC Statistics Yearbook* (<http://www.sadc.int/information-services/sadc-statistics/sadc-statiyearbook/>, 7.4.2013)

South African Government Information (2013) *Fifth BRICS Summit - general background*. 11.4.2013 (http://www.info.gov.za/events/2013/brics_background.html, 14.4.2013)

SouthAfrica.info (2013) *BRICS' can re-shape Africa funding'*. 28.3.2013 (<http://www.southafrica.info/global/brics/africa-280313.htm#.UXTgSbV7IzJ>, 14.4.2013)

The Economist (2013) *Why is South Africa included in the BRICS?* 29.3.2013 (<http://www.economist.com/blogs/economist-explains/2013/03/economist-explains-why-south-africa-brics>, 13.4.2013)

United Nations (2011) *Total Population* (http://esa.un.org/unpd/wpp/JS-Charts/pop-tot_0.htm, 29.3.2013)

United Nations (2013) *Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons* (<http://www.un.org/disarmament/WMD/Nuclear/NPT.shtml>, 31.3.2013)

University of Toronto (2013) *What is the G8?* (http://www.g8.utoronto.ca/what_is_g8.html, 12.4.2013)

World Bank (2013) *Data - GDP* (<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>, 12.4.2013)

7. RESUMÉ

The Republic of South Africa (RSA) is a significant country of her region and of the whole African continent as well. The aim of this bachelor thesis is to introduce the Republic of South Africa as a regional hegemony. The first chapter includes definition of a regional hegemony and all of the prerequisites that a regional hegemony has to fulfil. In the next part the status of the Republic of South Africa is demonstrated in two periods. The first period is about the era of apartheid (1948-1994). The second period starts from 1994 when the new democratic government emerged.

The first period is concentrated around dominance of RSA during apartheid. The Republic of South Africa is closely related with her region from colonial era because many of neighboring states were parts of the British Empire. The whole region of South Africa is well-known for its huge amount of natural resources. RSA inherited prosperous economic system ruled by white minority. The National Party imposed racist policy of apartheid. In that era RSA profited from the support of two wealthy states - Great Britain and the United States of America. RSA posed also an important geostrategic position in the Cold War. Apartheid was condemned by member states of the United Nations but RSA persisted the international pressure thanks to diplomatic relations with the states of the West. The country secured its position in the region mainly through material capacity and military capability. RSA made its neighboring states dependent on South African economy.

The second period deals with the position after the fall of apartheid. RSA became a peaceful and democratic state. The new government emphasized the human rights, democracy, African cooperation and sustainable peace. The thesis describes how RSA began to peacefully cooperate through regional, continental and world organizations and the country has assumed a role of leader of its own region. RSA also aspires on the role of representative of the whole African continent. Since 1994 is the leading role of RSA based on democratic governance and good diplomatic reputation. South African government proclaims just governance, democracy, peace, development of African states etc.

The Republic of South Africa is dominant in both demonstrated periods thanks to its economy and size of the army. In the first period hegemony was led by its own interests and secured its position with hard power. In the second period is South African perception of governance unselfish. Despite the fact that RSA faces many internal difficulties (high criminality, huge gap between rich and poor inhabitants, HIV/AIDS), there is no state that would present threat to RSA dominance in the region.